



Година XV Број 44 Лето 2015. www.sumers.org

ШШМЕ

РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Информативно-стручни часопис

Уводник

ОРТАЧКА ШУМА ДРМА КАЛИНОВИК

Оближе уз историјско село Јелашца, код Калиновика, налази се звана Ортачка шума, некада ортачко власништво 66 људи (ортака, иседара), а данас вјероватно преко 2.000 њихових потомака. И још нешто: ортака разбацаних по читавој кугли земаљској.

Историјат и статус ове шуме веома је усложњен. Куповину Ортачке шуме покренуо је за доба окупационе Аустроугарске кнез села Јелашцаа Глигор Ашкраба. Аустројске власти нису дале да купци буду само из једног села, па је кнез Глигор нашао и ортаке из Јажића, Страна и Улога. Онда су опет аустроугарске власти поставиле захтјев да шуму не могу купити само Срби него да “мора бити и мухамеданаца”. Кнез Глигор је нашао и неколика мухамеданаца, и шума је купљена. Међутим, о тој шуми се гонило и до 1927. године, када је званично припала ортацима. Године 1949. рјешењем од 20. јула Ортачка шума је одузета од стране партизанских власти. Ортаци су се судски жалили, али су се и сакупили пред Комитет.

Испјевана је тада и пјесма чији је почетак гласио овако:

Јелешчана шесет и пет
Скупило се пред комитет
Пред њима је Обрен стари
Да Ортачку шуму брани...

Врховни суд НРБиХ је 1958, 10. јануара донио пресуду и тужба 66 власника је УВАЖЕНА и оспорено рјешење поништено. Међутим, Народни одбор среза Сарајево, рјешењем број: 03/51-ПП-1320/59 од 17.09.1959. године је ОДУЗЕО посјед власницима (Ортачку шуму) без накнаде и одредио укњижбу права власништва у корист опште народне имовине са органом управљања Секретаријат за Шумарство Извршног вијећа НРБиХ. Било је ту још разних рјешења између наведених у вези опричане Ортачке шуме. Али, очито се цјелокупно радило о присили и превари сељана од стране ненадлежних и обијесних.

Добри правници, адвокати би сагледали чисто стање у вези с Ортачком шумом, која има више статуса сувласника. Тако Урош Додер и Глигор Ашкраба имају неку врсту власништва, а сви укупно имају сувласништво, док је за старе Југославије бивало и некакве прекушине. То би



говорило да Ортачку не би смио никодирати сем њених иседара. (Додајмо овдје да је Урош Додер онај човјек чији је Маријин двор у Сарајеву и све зграде Маријин двора, све са трамвајске на Маријин двору па сљедеће зграде и хотел “Загреб” и Вразова и зграда гдје је био “Шумапројект” и све до општине Центар).

Ипак, Народна скупштина Републике Српске је 25.05.2000. године донијела Закон о враћању одузете имовне и обештећењу. Звани високи представник, господин Петрич је ЗАМРЗНУО спровођење овога закона.

“Шумарство” Калиновик сматра се власником описане Ортачке шуме, па је намјеравало с прољећа 2015. године дозначивати одређену суму шуме за сјечу. Голом сјечом би нестало воде на Јелашцима, јер су управо у Ортачкој шуми извори и каптаже јелашачке воде доведене у куће.

Јелашчани су се побунили. Одржавали су и састанке у новоизграђеном дому на Јелашцима. Али са њима су се побунили и неки који нису сувласници или ортаци Ортачке шуме. Него сви укупно се нису ни сами споразумјели (што је уобичајено код нас) око начина одбране свога власништва. Утужили су, па на првом рочишту изгубили, а друго ће бити убрзо са вјероватноћом изгуба. Позвали су и телевизију па и три опозиционара посланика из Скупштине Републике Српске.

Тако се о Ортачкој шуми, Јелашцима и Калиновику, чуло са накардне стране, а не о историчности и величини овога писменог краја.

Коначна судска одлука је 14. јула. Досадашње одлуке суда су биле у корист ШГ “Зеленгора” из Калиновика. Дозначен је један одјел за сјечу у овој години, али се чека судска одлука...

Недељко Жугић





ИНФОРМАТИВНО-СТРУЧНИ ЧАСОПИС

Оснивач и издавач:
ЈПШ "Шуме
Републике Српске"

За издавача:
Мр Драган Грабовац

Главни и одговорни уредник:
Недељко Жугић

Редакциони савјет:

Мр Саво Живковић,
Споменко Стојановић, дипл. инж. шумарства
Славиша Сабљић,
Милица Ковачевић, дипл. инж. шумарства
Александра Момић, Мр. Немања Тодоровић

Часопис се доставља свим организационим јединицама ЈПШ "Шуме РС", Шумарском факултету, министарствима у Влади РС и државним институцијама, сарадницима, електронским и штампаним медијима, шумарствима земаља у окружењу, еколошким удружењима, пословним партнерима и заинтересованим грађанима. Пренос и коришћење текстова из часописа је дозвољен, уз навођење извора. Главни и одговорни уредник има право на измјену наслова и краћење текста. Сарадницима се скреће пажња да своје текстове приреде у складу са правилима која налаже професионална и грађанска етика јавности рада.

Адреса:

ЈПШ "Шуме Републике Српске"
Информативно-стручни часопис "Шуме"
Романијска 1, 71350 Соколац

Телефони:

057 405-326 и 065 543-983,
факс 405-341

Молимо сараднике да рукописе шаљу на
e-mail: nedeljko.zugic@sumers.org
nedeljko.zugic@gmail.com

Рјешењем Министарства информација Републике Српске број 01-740-1/00, од 22. августа 2000. године, јавно гласило Информативно-стручни часопис "Шуме" уписан је у Регистар јавних гласила под редним бројем 377.

**Графичка припрема,
штампа и лектура**
НИГД "ДНН" Бањалука

САДРЖАЈ

2. Ортачка шума дрма Калиновик
- 4-7. Наш интервју: Мр Драган Грабовац - Криза је избацила све на површину
8. ЈПШ "Шуме Републике Српске" ће испоручити више сировина за привреду
9. ЈПШ "Шуме Републике Српске" и Раденко Лакетић
- 10-11. Јаворина парк природе
- 12-13. Рад интерне контроле у ЈПШ "Шуме Републике Српске" у 2014. години
- 14-15. Штете од поплава 6.592.331 КМ у ЈПШ "Шуме Републике Српске"
- 16-17. Увођење сорти топола и врба у производњу и могућност сузбијања корова у шумарству Републике Српске
18. У Требињу оджана презентација стања платана у башти хотела "Парк"
- 19-20. Јахорина је регионални парк природе
- 21-22. Присутна појава масовног сушења шума
- 23-24. Шуме су не(надокнадљиви) ресурси
- 25-26. Човјеков однос према природи
27. У посјети Сједињеним америчким државама
- 28-29. Храст
- 30-31. Желе да промјене гледање на шуме
- 32-33. Еколошки рат
34. Срећан дан за шумаре
35. Човјек узвишен у даривању
36. Горске сузе које маме љепотом
37. И радници и спортисти
38. Друга дјечија шумаријада
39. In memoriam: Богдан Стојановић, Душан Гашевић
40. Друга дјечија шумаријада

У овом броју објављујемо интервју са генералним директором, јер је растуће интересовање мјера нам је да објективно информишемо о сложеној проблематици у шумарству данас, али блике Српске”

КРИЗА ЈЕ ИЗБАЦИЛА СВЕ

- Од производње зависи живот у јавном предузећу. То је основа! И то морамо да схватимо, јер не може се изаћи из оквира да више потрошимо него што произведемо.
- Извођачи радова треба да знају да на годишњем нивоу за сјечу, односно производњу и извоз, зараде педесет милиона. У оваквом времену то је једини ресурс гдје се може зарадити, гдје ради 2.500 људи. Они морају бити одговорнији ако желе наставити с радом. У супротном, изгубиће референце и лиценце. Боље 50 квалитетних извођача него 130 неквалитетних.
- Када су у питању финансије, немамо сумњивих спорних потраживања. Дуговања су обезбијеђена гаранцијом банке, авансним плаћањем и кориштењем мјенице.
- Савјест нам налаже да треба да будемо и социјално одговорни, солидарни, како бисмо лакше поднијели терет укупног живљења.

Краћу шума треба спријечити институционално... За нас је већи проблем крађа на квалитету унутар система, гдје у перцепцији постоји та крађа, због чега сви, од чувара шума до генералног директора, треба да се посвете том сегменту, а то је институционално, укључујући све институције које учествују у јавном животу грађана.

■ ШУМЕ: Има ли љепшег полазишта за разговор од чињенице да је Предузеће завршило прошлу годину са добити од 661.773 КМ?

ГРАБОВАЦ: Користим прилику да поздравим Вас лично и да захвалим што сте одлучили да направите интервју за јавност, са тачним и децидним подацима, које са пуном одговорношћу дајем.

Прије него што почнем одговарати на Ваш редослијед питања, желим укратко да представим Јавно предузеће, као значајан сегмент привреде Републике Српске, које је организовано тако да послује у складу са Законом о јавним предузећима и дионичарским друштвима, да има 29 организационих дијелова који запошљавају близу 5.000 радника, а у облику сегмента запошљавања на нас је наслоњено још 2.500 извођача радова и преко 8.000 дрвопрерађивача, тако да је то један сектор врло значајан за Републику Српску, који обједињује око 15.000 запослених људи.

С аспекта пословања за прошлу годину, резултати су кренули узлазном линијом захваљујући извршењу плана производње и наплати у претходном

периоду. У прошлој години остварена је производња 99 одсто и финансијским резултатом 100 одсто, са укупном сумом од 182 милиона прихода и расхода. Пословни добитак у прошлој години је око 2,5 милиона, а билансна позиција је нешто лошија - око 600.000-700.000 КМ, с обзиром на то да је било значајних исправки условљених сумњивим и спорним потраживањима из претходног периода, а то су 2011, 2012. и дијелом 2013. година. У 2014. години није било таквих потраживања нити је било нешто спорно. То је настало због пратећих тешкоћа пословања у привреди Републике Српске, као што се зна да су биле катастрофалне мајске и августовске поплаве, од чега је Република Српска имала тежак привредни ударац, гдје су штете осјетили преко 40 одсто територије и 60 одсто становништва. Ми смо у склопу ванредних мјера дали значајан допринос и имали смо изузетне трошкове. Ангажовали смо властито људство на санирању штета, као и механизацију којом располаже ЈПШ “Шуме Републике Српске”. Само у једном дану ангажовали смо 86 машина, које су потрошиле преко 10.000 литара горива. Синдикат је дао значајну активност на помоћи у чишћењу града Добоја, Шамца и Модриче, организујући један или два аутобуса дневно за превоз радника који су пружали помоћ на поменутих поплављеним подручјима.

И поред климатски лоше године, успјели смо да остваримо план произ-

водње 99 одсто и наплату 100 одсто. Истичем да је претходни период пратила стабилизирајућа релација, када су у питању порези, доприноси, лични доходи и обавезе према локалним заједницама, извођачима радова и добављачима. То је период гдје смо имали пуну стабилизацију. Обавезе према локалним заједницама смо у потпуности извршили за 2014. годину, а то је око 15 милиона КМ.

Такав позитиван тренд настављен је и ове године, без обзира на то што смо били суочени са проблемима у првом кварталу, због ниских температура и снежних падавина, које су онемогућиле планску и динамичну производњу.

Нисмо пришли кредитном задужењу и исплати нето личних доходака, а урадили смо планове за сустизање производње и очекујемо за шест мјесеци далеко боље производне и финансијске резултате.

Прошле године смо смањили обавезе преко 50 милиона, а оне су биле неријешен проблем с Владом Републике Српске, око улагања у просту и проширену репродукцију, негдје око 32 милиона и нешто камата. Смањили смо обавезе по кредитним задужењима и извођачима радова и добављачима.

Позитиван тренд пословања се наставља у шумарству. Управа води бригу о константној проблематици производње и финансија, комерцијали, плану и правној служби, анализи информатике, како бисмо дали пуни допринос функционисању газдинства. Проблема има на терену, јер су



ни директор ЈПШ "Шуме Републике Српске"

е запослених, али и шире јавности, да добије информације од првог човјека. Наравно, на и мјерама за сузбијање негативних појава, које оптерећују пословање ЈПШ "Шуме Репу-

СЛАБОСТИ НА ПОВРШИНУ

подложни великим динамичким промјенама, али многе ствари се доводе у ред, када је у питању потрошња, јер ми смо јавно предузеће које послује плански и које је тржишно оријентисано. За ову годину планирана је производња од 1.900.970 м³, а то треба да да финансијски резултат од 192.000 КМ. То је постављени циљ Владе РС пред руководство и управу Предузећа и Надзорни одбор, а ми то морамо да спроведемо у дјело, уз још веће уштеде, како би финансијски принос осјетила и Влада и укупно становништво Републике Српске.

■ **ШУМЕ:** Врло сте вјешто водили састанак Стручног колегија, на којем нисте дијелили лекције, него сте по слободној размјени мисли долазили до закључака какво је стање у газдинству?

ГРАБОВАЦ: Са једним дијелом газдинстава, у било ком смислу, организационом, производном, финансијском, нема проблема. То су значајнија газдинства која имају квалитетну положајну ренту и веће учешће квалитетних трупаца у финансијском резултату у односу на газдинства која имају мање учешће квалитетних трупаца, лошију организацију и мању производњу, а самим тим и мање ефекте. Од тога је брига и активност у одржавању јединственог система, који функционише на бази постојећих докумената. Постоји Закон о шумама, Стратегија развоја шумарства, статута и правилници. Све то показује да је Јавно предузеће уређено, али га увијек треба дограђивати зависно од збивања на терену.

Имамо осам газдинстава која су исказала губитак, која имају нарушен ритам између производње и финансија. Настојимо да им помогнемо кроз држање тематских конференција, на сједницама управе предузећа и разговора са конкретним руководством, са приједлогом мјера шта је то што треба да уради управа, а шта газдинство, како би побољшали пословање. Не оправдавамо нека газдинства која негативно послују, али суочена су са проблематиком на тржишту и са простора на којем дјелују, па из тих разлога су ти губици и оправдани.

У наредном периоду кроз редифинисање статуса Јавног предузећа, у раду кадровске структуре, побо-



љшаћемо рад газдинстава, јер циљ нам је да доведемо, кроз јавни документ, у позицију да послују позитивно и да од њих има корист друштво и локална заједница.

■ **ШУМЕ:** Проблеми су у припреми производње, класирању, отпреми, наплати, да не кажемо спорним потраживањима? По Вашем мишљењу, који је приоритет у рјешавању истих?

ГРАБОВАЦ: Производња је кључни фактор. Имамо производњу уговорену са Владом РС и тај уговор поштујемо, а он је основа обезбјеђења шумскодрвних сортимената на бази шумскопривредне основе, који је загарантован у производњи у наредних 50 година кроз обновљиви извор. Према томе, производња је срж, али у њеном остварењу има проблема. Који су? Под број један је обезбјеђење извођача квалитетних радова, с обзиром на то да је у претходном периоду Јавно предузеће остало без властите механизације, а искључиво те радове изводе извођачи. Има их 130 регистрованих у Репу-

блици Српској. Сви они су обезбиједили лиценцу од Министарства и Јавног предузећа, да би могли радити са нама. Према томе, услов одржања производње је везан за извођаче радова...

Други проблем је измјена Закона о јавним набавкама, па смо се морали прилагодити на нова тумачења, од Агенције за јавне набавке, како бисмо у том дијелу дали резултат и захуктали производњу. Направили смо планове о сустизању производње. Сад аим вријеме иде на руку, тако да ће у овом полугодишту бити квалитетно на новио остварења физишког обима производње и финансијског у цјелини.

Када су у питању финансије, немамо сумњивих спорних потраживања. Дуговања су обезбијеђена гаранцијом банке, авансним плаћањем и кориштењем мјенице. Мјеницу добијају искључиво наши купци који имају изразито висок бонитет, тако да нема сумње да ли се може наплатити или не може. Када продајемо дрвне сортименте, рок за

плаћање је 30 дана. Ту значајну улогу игра држава, односно Министарство енергетике, и да има листу са одгођеним плаћањем за дрвопрерађиваче, зависно од степена прераде, са роком од 60 или 90 дана. То су обезбијеђена средства и гарантована, тако да у овом период нема сумњивог потраживања и сумњивих докумената и продаје робе да се не наплати. То је максимум у финансијској дисциплине, који обезбјеђује стабилну ликвидност у предузећу, за прошли, а ја мислим и за будући период са оваквим начином рада.

■ ШУМЕ: Нико није задовољан расподјелом шумскодрвних сортимената! Ви кажете: Нема правилника! Нема методологије! Нема параметара на који начин то квалитетно урадити! Када нема тога, прелази се на субјективна дјеловања. Почне нешто од директора газдинства, извршног директора и до Вас...

ГРАБОВАЦ: То је у стратегији дефинисања јавног предузећа један од кључних проблема. Јавност тачно зна да ми имамо производњу од 1.975.000 м³ из чега треба да изађе финансијски резултат од 190.000.000 КМ. Ту нема ништа нејасно. Шта је у структури производње? Ми имамо око 95.000 м³, 300.000 м³ букве и 600.000 м³ осталих, око 1.000.000 м³ ниже вриједних дрвних сортимената. Желимо да то квалитетно распоредимо, да и прерађивачи и купци добију одређене количине, како би могли да раде. Шта то значи? Ми, практично, не продајемо своју производњу, него је распоређујемо. Зато и јесте проблем. Распорјеђујемо и настојајмо да кроз то спријечимо препродају, јер многи желе да зараде на нама.

Настојајмо да то урадимо уредно и стабилно, да свако добије количину која му је потребна. Сви сматрамо, у Министарству, у Комори, у Јавном предузећу, у удружењима, да достигнути степен расподјеле није добар, али да га треба побољшати, и да направимо правилник о расподјели шумских дрвних сортимената. На том плану нешто радимо са Комором и вршимо провјеру, да не кажем ребаланс на одређен начин уговора који су додијелени за кориштење дрвних сортимената у овој години. Формирали смо комисију, у којој је један члан из Привредне коморе везан за дрвопрерађиваче, један из Јавног предузећа, један из Министарства енергетике, који треба да ураде правилник којим ће се избјећи проблематика око расподјеле, а увешће се квалитетна расподјела да буде "и вуц сит и овце на броју". Сљедећа расподјела даће квалитетне резултате, јер ће постојећи правилник омогућити да се изврши правилна расподјела, јер наша производња не може да подмири дрвопрерађиваче, јер они увозе и сналазе

се на разне начине, а ми желимо да то сналажење буде што мање, да добију што више шумскодрвних сортимената за своје потребе, јер посебно дрвопрерађивачки сектор је врло значајан, јер има извоз око 450.000.000 КМ и учествује у укупном извозу Републике Српске са 14 одсто. Зато ми дајемо сталну подршку њима и на одређен начин желимо да тај систем објединимо, како је то некада било. Значи, производња у Јавном предузећу са прерадом и прометом да тај систем максимално профункционише и да заживи и одржи пуну стабилност, као значајан фактор за Републику Српску.

■ ШУМЕ: Често кажете: Настају проблеми када се нешто не заврши како треба?

ГРАБОВАЦ: Кључна је ствар у свему одржати добре односе, људске, пословне и менаџерске, који подржавају друга збивања у оквиру ЈПШ "Шуме Републике Српске", а самим тим и у газдинствима. Уз много разумијевања, на најбољи могући начин искористимо постојећи ресурс, од чега ће сви имати користи, и прерађивачи и прометници, и јавно предузеће (сви запослени), на крају Влада Републике Српске, да остатак буде много већи, јер пословање заснивамо искључиво на производњи, без кредитних задужења...

Искључиво, модел је производња и колико произведемо - толико и пара. Колико произведемо, толико се и можемо покрити. А то до сада није било правило! У шумарству, углавном, постоје планови и све се ради по њима, без обзира на то да ли су обезбијеђена средства или нису.

Имамо уштеде у производњи, јер се то постиже само на кројењу и класирању, може поправити финансијско стање од три до пет милиона. То није никаква тајна. Зна се шта из чега излази и каква је структура и какво је процентуално учешће, колико има прве, друге, треће класе и осталог... Та структура је нарушена. Зато сваког дана пратимо да ли смо остварили уштеде и финансијски резултат. Ево, пола је године, огроман је притисак био за одобравање поступака за радове на инфраструктури. Само сам два одобрио, у Котор Варошу и Рибнику. Знаш да имају потребе, али ако немају средства, не може се радити. Морамо бити одговорни према финансијском резултату, у потпуности. Смањујемо обавезе према извођачима, радова и добављачима, јер имамо случајева када је извођач радова и купац, који не може купити у истом одјелу, а вјероватно у наредном период неће ни у газдинству у којем ради. То је огромна проблематика. Није проблем када је све уредно, али када није, настаје препродаја у Федерацију БиХ или на неки други начин, од чега настаје метеж. У случају да им се не плати, уђу у пензацију... Маркирани су проблем

који ће у наредном период дати далеко квалитетније резултате пословања. Што се тиче јавних поступака код добављача, и ту смо максимално смањили трошкове, осим оних најминималнијих... И ликвидност се поправља захваљујући таквом начину рада у цјелини.

■ ШУМЕ: Када је у питању вишак радника? Ја кажете у Влади и пред медијима, који су то критерији? Ако је то 1.000 метара кубних по раднику, онда има 3.000 радника вишка, али ако је 400 метара кубних по раднику, онда их имамо резерве, а не вишка?

ГРАБОВАЦ: Имајући у виду чињеницу да је то сезонска потреба, ми имамо посебну потребу за одређеним бројем радника који раде на узгоју и његовању шума, као што су пошумљавање и заштита, тако да такав пријем радника има оправдање. С аспекта производње, по свим параметрима, ми немамо вишка радника и нећемо доћи у ситуацију да отпуштамо раднике. Ту морамо бити крајње одговорни. Задржаћемо постојећи ниво радника, а само онај дио који је најужнији се прима и потпуна је стабилизација по том питању. Одлази један дио, што је природно, у пензију. Ове године ће отићи 100 људи у пензију, а од тог броја 50 ће се моћи запослити.

Моје је мишљење да немамо вишак радника, јер немамо параметара, а ако су различити параметри, онда је различит и број радника везаних за кубик. Вишак радника подразумијева одлив финансијских ефеката, јер вишак радника је трошак. Када се смањује, онда се повећава финансијски резултат, али ја док сам директор, не пада ми на памет да кажем да имамо вишак радника.

Савјест нам налаже да треба да будемо и социјално одговорни, солидарни, како бисмо лакше поднијели терет укупног живљења.

■ ШУМЕ: Криза, а посебно финансијска, избацује све на површину. Виде се и тзв. крупне ситуације. Како ви дефинишете кризу у шумарству и како је ублажити или изаћи из ње?

ГРАБОВАЦ: Наша је обавеза да произведемо финансијски резултат и да имамо из тога остатак. Криза је општа, али не можемо више трешити него што произведемо. Ако будемо трошили више, онда нам нема спаса! Све што треба производњи у оквиру постојећих елемената - све мора бити у потпуној равнотежи, са гаранцијом финансијске дисциплине, потпуне ликвидности у Предузећу.

Претходне створене обавезе су из периода када се радило свакако, без утицаја Јавног предузећа, када су организациони дијелови имали статус правног лица и имали су само рачуне и доносили су сами планове, који су



били на локалном нивоу. Ми смо то довели на одређени начин у ред, да нико ничији новац остварен из производње не може трошити. Сада је централни рачун, па газдинства имају осјећај да је за све крива управа, јер су код ње паре, за извођаче радова и добављаче, као и за материјални трошак. Постоји много трошкова које смо елиминисали и ставили тачку на то, јер нема више такве потрошње... Криза је резултат претходно нагомиланих обавеза! Резултат погрешних поступака, али условљених кредитним задужењима. Те тешкоће пролазе, оне могу трајати још годину дана и неће их више бити, јер ће Јавно предузеће доћи на нулту позицију по основу камата и ануитета које годишње издвајамо од 10 милиона. А нису то мала средства. **Од производње зависи живот у Јавном предузећу. То је основа! И то морамо да схватимо, јер не може се изаћи из оквира да више потрошимо него што произведемо.**

■ **ШУМЕ:** Ви сте у радној групи за реформу јавног сектора, гдје ће позиције које се односе на законске прилике доживјети промјене, а посебно у односу са прерађивачима и издвајању на локалне заједнице и кориштењу средстава проширене репродукције. У то ће бити укључене и све службе у ЈПШ “Шуме РС”, како бисмо дошли до квалитетнијег закона, а из њега и квалитетнијих статута и правилника. Хоће ли то поправити стање у ЈПШ “Шуме Републике српске”?

ГРАБОВАЦ: Свакако да постојећи Закон о шумама треба да доживи промјене. Он је мало преписан од закона земаља чланица Европске уније, али је мало дограђен. Има недостатака, и треба га пречистити. Треба да понуди рјешење просте и проширене репродукције. Упитно је питање издвајања за локалне заједнице, јер су многи проблем везани за претходни период. Локалне заједнице треба да имају корист од ЈПШ “Шуме Републике Српске”... Шуме треба да добију више средстава из проширене репродукције, у смислу развојне компоненте, а не у смислу потрошње. Наравно, нема компоненте уређене између дрвопрерађивача и Јавног предузећа. Ми смо уређенији од дрвопрерађивача. Они у оквиру Министарства енергетике немају законске подлоге, ама баш никакве. Све то указује на један значајан посао, доношење квалитетног закона који би регулисао ову проблематику и допринећемо успјешнијем пословању јавног предузећа, а самим тим и пословању дрвопрерађивачког сектора.

■ **ШУМЕ:** Чим сам дошао, примијетили сте да шест директора има по 820 КМ. Пратио сам штрајкове у “Новој Романији” у Сокоцу, која нама дугује три и по

милиона КМ, а њихов директор има плату 2.800 КМ. Није ли то апсурд? Хоће ли се исте повећати?

ГРАБОВАЦ: Јавно предузеће на одређен начин има гаранцију обезбијењеног плаћања тих средстава кроз хипотеку код “Нове Романије”. Власник и једног и другог предузећа је Влада РС... Свакако да је то сумњиво и спорно потраживање из претходног периода. Оно и није сада актуелно. Како ће се завршити, не можемо прејудуцирати, али оно што је за нас значајно је да ми имамо хипотеку на вриједност “Нове Романије”. У садашњем периоду таквих давања и ненаплаћених потраживања нема. Сваки директор је одговоран за потпуну наплату. Сваки нови купац је авансни купац, са високом бонитетом, који даје гаранцију мјеницом, а и сваки купац с мањим бонитетом мора имати гаранцију баке. Зато тих појава нагомилана дугава и неплаћања Јавном предузећу више нема. И у таквим тешкоћама смо превазишли одређене фазе са мање производње и са мање средстава одржали ликвидност на нивоу Јавног предузећа.

■ **ШУМЕ:** Вјероватно сте, као искусан привредник, примијетили и увјерили се у то да велики проблем праве извођачи радова, који су направили највећу пометњу у шумарској пракси, јер су “истјерали” струку из шуме?

ГРАБОВАЦ: Извођачи представљају вука у јагњећој кожи. Они су камен спотицања. То треба рјешавати у наредном период на квалитетним основама, а прије свега уговором, извођењем радова, фактурисања и наплате. Уз то, пуне ефекте треба да да интерна контрола, која прати резултате рада. Све то даје позитиван ефекат у цјелини. Маркиран је проблем и њему се прилази врло озбиљно и биће примијењен у овој години.

Многи извођачи радова треба да знају да они на годишњем нивоу за сјечу, односно производњу и извоз, зараде 50.000.000 КМ. У оваквом времену то је једини ресурс гдје се може зарадити, гдје ради 2.500 људи и остварује примања зато што има посла. Зато и они морају бити одговорнији ако желе наставити с радом. У супротном, изгубиће референце и лиценце. Боље је 50 квалитетних извођача него 130 неквалитетних.

Настојимо по сваку цијену да подигнемо производњу код оних организационих дијелова који нису у стању сами то да ураде, чак и ако је прекорачена цијена у јавним набавкама, јер је производња у питању. Само да производњу доведемо у планске оквири, у “Бирчу”, “Јахорини”, “Ботину”, “Паносу”... производња није сумњива и њу гарантује шумскопривредна основа.

■ **ШУМЕ:** Један од акутних про-

блема је и крађа у приватним шумама. Директор ШП “Маглић” Фоча Споменко Стојановић је, у широком замаху на засједу Стручног колегија директора предложио да се ради пројекат који ће уредити праћење чувара шума... Слажете ли се с њим?

ГРАБОВАЦ: Крађу треба сузбијати и сводити је у толерантне оквири. Увјек се крало, од када је Бога и свијета! У народу се каже “крала се стока и шума”, сада је nestало стоке, а остала је шума. Наравно, тај дио треба ставити под контролу. Ми смо организација која са Владом склапа уговор о кориштењу шумскодрвних сортимента. То значи да се краде од Републике Српске, а не од Јавног предузећа. Наравно, да ми у име државе водимо бригу о узгоју и заштити шума у цјелини, а тиме и над приватним шумама, гдје је значајан потенцијал, гдје шумскопривредна основа гарантује експлоатацију, ове године 800.000 м³, а то се не оствари ни 10 одсто. Имамо урађен акциони план са Министарством пољопривреде, водопривреде и шумарства, као и МУП-ом РС, за спровођење мјера, гдје имамо одређене резултате да се крађа своди у реалне оквири. За нас је већи проблем крађе на квалитету унутар система, гдје у перцепцији постоји та крађа, због чега сви, од чувара шума до генералног директора, треба да се посвете том сегменту, а то је институционално, укључујући све институције које учествују у јавном животу грађана.

■ **ШУМЕ:** На крају, Ваш поглед у будућност: Куда иде ЈПШ “Шуме Републике Српске”?

ГРАБОВАЦ: Криза је у цјелини избацила све слабости на површину. На нама је да будемо одговорни и предуземо праве мјере како бисмо те слабости санирали, како бисмо у цјелини допринејели што ефикаснијем пословању Јавног предузећа, које мора да оствари функцију општедруштвених интереса, да Влада и народ осјете позицију тог ресурса, јер он мора да да резултат. Шумскопривредна основа на педесет година гарантује ниво експлоатације, који је везан за једну трећину прираста на годишњем нивоу. А то значи да газдујемо са параметрима који су одређени, укључујући науку и институцију. И ми пратимо то. И нема разлога за забринутост. Значи, постоји супстанца, постоји тржиште и извођачи радова. Ми то можемо држати у рукама и то ће дати резултат. За то постоји производни и финансијски план, руководство које је дужно да то спроводи и уклопи све интересе у то...

(Интервју је, уз сагласност директора, објављен и на YouTube каналу ЉУДИ ГОВОРЕ (https://www.youtube.com/watch?v=dG_S-1oZTN8))

Недељко Жугић





ЈПШ “ШУМЕ РС” ЋЕ ИСПОРУЧИТИ ВИШЕ СИРОВИНА ЗА ПРЕРАДУ

■ **Јавно предузеће “Шуме РС” и дрвопрерађивачи потписали су 25.12.2014. године уговоре вриједне 56 милиона КМ, који би требало у наредној години да обезбиједу редовну испоруку сировине за прераду.**

Велики дрвопрерађивачи имају приједлог да се започне пракса потписивања десетогодишњих уговора, како би се повећала сигурност испоруке, а самим тим и инвестиције, приход, извоз и запосленост у РС.

Стево Мирјанић, министар пољопривреде, шумарства и водопривреде РС, рекао је да се ове године планира експлоатација 1.960.000 м³ трупаца, што је за 30.000 м³ више од уговорене количине из претходне године. Према његовим ријечима, уговорене количине трупаца за следећу годину износе око 520.000 метара кубних, у вриједности око 56 милиона КМ, а уговори су потписани са око 70 финалних и полуфиналних прерађивача.

“Имајући у виду и остале потрошаче и кориснике дрвних сортимента, шумарство и дрвопрерада представљају важан сегмент економије РС”, истакао је Мирјанић и додао да се заједничким снагама мора побољшати структура производње унутар укупног привређивања. За наредни период он најављује офанзиван рад и активности свих актера у шумарству и дрвопреради и веће форсирање финалне прераде, а мање полуфиналне.

Биљана Марковић, председник Надзорног одбора “Шума РС”, нагласила је да им је базна дјелатност очување и одржање шумског богатства РС, али и експлоатација главним корисницима услуга - дрвопрерађивачима.

“Шуме РС” чине све што је у њиховој моћи да, поштујући одлуке Владе РС о приоритетима у експлоатацији шумског богатства, и очекујући да представници дрвопрерађивача поштују начине и услове плаћања, обезбиједимо финалан и готов производ”, рекла је Марковићева.

Милан Ковач, власник ДИ “Шипово” и председник Удружења шумарства и прераде дрвета при Привредној комори РС, очекује наставак добре праксе и континуитета у испоруци главне сировине дрвној индустрији у РС.

“Ова област запошљава највише радника, а квалитетно снабдијевање групцима значи и квалитетно запошљавање и очување радних мјеста”, рекао је Ковач и додао да је његово предузеће потписало уговор за испоруку 24.000 трупаца.

Мирослав Малијевић, оснивач и

директор “Фагуса”, каже да са “Шумама РС” имају коректну сарадњу већ 22 године, али да може бити и боља.

“Вјерујемо да ће у будућности ресурс жШума РС’ бити искориштен на још бољи начин, кроз расписивање јавног тендера и потписивање десетогодишњих уговора, с условима и обавезама за инвестирање и финализацију”, истакао је Малијевић и додаје да би се тако растеретили проблеми, а десет пута би били већи приход, извоз и запосленост у РС.

“Ови краткорочни, једногодишњи уговори на одређени учинак су више несигурни него сигурни. Шуме РС’ се труде да обезбиједу сигурност, али то је системски неријешено”, рекао је он. Према његовим ријечима, само десетогодишњи уговори за озбиљне инвеститоре и прерађиваче су права прилика.

“Ово што смо досад као групација потписали за преко 50.000 кубика из Јавног предузећа нам није довољно, јер имамо нове инвестиције и пројекте. Остатак неопходне сировине ћемо набавити на тржишту у ФБиХ и у шумским газдинствима”, истиче Малијевић.

Јадранка Плавшић



ЈПШ “ШУМЕ РС” и Раденко Лакетић

Добитници престижног признања најменауер и најкомпанија у БиХ за 2014. годину, по избору Дирекције за избор најменаџера БиХ, југоисточне и средње Европе, на 31. избору су ЈПШ “Шуме Републике Српске” и замјеник директора Јавног предузећа “Шуме Републике Српске” Раденко Лакетић.

Господину Лакетићу награда је уручена 16. децембра у Банском двору у Бањој Луци, гдје је двадесетак привредника по гранама и подручјима у којима дјелују проглашено најуспјешнијима.

У материјалима за номинацију компаније и кандидата написано је следеће.

“Република Српска је богата шумама. Налази се у самом врху Европе са 0,7 ха по становнику, док у свијету - по становнику долази 0,59 ха, Европи - 0,34 ха и Босни и Херцеговини - 0,57 ха.

ЈПШ “Шуме Републике Српске” а.д. Соколац газдује државним шумама у Републици Српској. Његова основна дјелатност су узгој, заштита и искоришћавање шума. Јавно предузеће у саставу има 28 организационих дијелова, од Источног Дрвара до Требиња.

Предузеће послује на површини од око милион хектара. Додијељен му је престижни ФСЦ сертификат за газдовање шумама. То значи да то чини у складу са строгим еколошким, социјалним и економским стандардима. Примјена ових критеријума у газдовању траје од 2007. године, а то је, оцјењују релевантни извори, изузетан резултат.

Годишњи план износи око 1,8 милиона кубних метара шумских дрвних сортимената. У току сваке године обави се пошумљавањем више од 650 хектара и засади преко два милиона садница у вриједности од 7,5 милиона КМ.

Ово предузеће је највећи послодавац у Републици Српској. У њему је запослено око 4.400 радника. Планирани приход за 2014. годину је - 190 милиона КМ, а добит - 5 милиона КМ.



Компанија производи шумски садни материјал за потребе шумскоузгојних радова. Сјеме за производњу садница прикупљено је у сјеменским састојинама ЈПШ “Шуме РС”. Годишње се посије око 8.500 килограма сјемена, од чега 4.000 за производњу шумског садног материјала.

Производња садног материјала креће се - годишње - око 7,8 милиона комада садница. Подизање сјеменског центра важан је корак према развијеном шумарству Европске уније. То је и основа на коју се могу надоградити модерни системи и технологије осталих области савременог шумарства.

План унапређења процеса производње садница у 2015. години подрзумијева набавку линије за производњу контејнерских садница. Ради се о садницама са обложеном коријеном - како би се осигурао квалитет и отпорност садног материјала на терену у времену климатских промјена и све сушнијих љета.

У стабилизацији пословања и развоју ове компаније изузетно много урадио је изванредан и цијењени привредник, господин Раденко Лакетић, најприје директор, а од априла 2014. године замјеник директора.

Господин Лакетић је у 2013. години у тешкој ситуацији и наслиједивши негативан тренд пословања из претходног периода, захваљујући упорном раду, квалитетној организа-

цији послова, успостављањем финансијске дисциплине и примјеном Програма консолидације довео компанију до позитивног резултата од пет милиона КМ (на крају 2013). Снажно је мотивисао прве сараднике и све раднике, па су забиљежени позитивни помаци у свему што чини пословање ЈПШ “Шуме РС”. Господин Лакетић је као координатор у активностима за увођење стандарда квалитета у газдовању шумама дао велики допринос. Од тада, па до данас, дакле осам година, траје одрживо газдовање шумама у складу са ФСЦ стандардима на цијелом подручју на којем се налазе државне шуме - на површини милион хектара.

У посебне заслуге садашњег замјеника директора убрајају се и домети у вези са инвестирањем у 2013. години. Најважније су: биолошке инвестиције - шумскоузгојни радови - осам милиона КМ, изградња шумских камионских путева - два милиона КМ, реконструкција шумских камионских путева, такође два милиона КМ, и израда шумско-привредних основа - 1,3 милиона КМ.

Позитивно пословање и још бржи развој и даље ће, како наглашавају у ЈПШ “Шуме Републике Српске”, бити главна одредница у раду компаније. Руководни људи у њој, сви радници, свјесни су чињенице да нових вриједности - у свему - нема, нити може бити без нових појачаних напора, примјерног залагања и настојања да се одлучније и ефикасније отклања све што је субјективно, а храбро и смишљено гради - животно и прогресивно.

За награде најменаџер и најкомпанија Босне и Херцеговине номинације су - са већег броја страна - стигле и за господина Раденка Лакетића, замјеника директора, и Јавно предузеће шумарства “Шуме Републике Српске” а.д. Соколац.

У ЈПШ “Шуме РС” сматрају да компанија и њен замјеник директора заслужују да буду лауреати титула најкомпанија и најменаџер Босне и Херцеговине за 2014. годину. Коначну ријеч дао је стручни жири, у којем су еминентна имена, а на чијем је челу угледни бизнисмен међународног рејтинга Томислав Антуновић.

www.sumers.org



ЈАВОРИНА ПАРК

ПРИРОДЕ



- Овом приликом преносимо најбитније елементе студије “НАУЧНО-СТРУЧНА ОСНОВА ЗА ЗАШТИТУ ПЛАНИНСКОГ МАСИВА ЈАХОРИНА НА ТЕРИТОРИЈИ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ КАО ПАРКА ПРИРОДЕ”, коју је урадио Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске 2014. године.
- Парком природе Јаворина управљало би Јавно предузеће шумарства “Шуме Републике Српске”.

Програмом рада Републичког завода за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске за 2004/2005. годину планирана је израда научно-стручне основе за проглашење подручја Јахорине, на територији Републике Српске, парком природе. Та научно-стручна студија има за циљ да обједини постојеће податке и утврди садашње стање природног, културно-историјског наслеђа и основних дјелатности подручја те да оцијени у којој мјери оно испуњава критеријуме за проглашење парка природе. Ти критеријуми су дефинисани у Закону о заштити природе (Службени гласник Републике Српске, бр. 20/14) као и међународним критеријумима (IUCN-a). Теренска истраживања су се одвијала сагласно сезонској динамици еко-система током 2004, 2005. и 2006. године. Завршни сепарати за сваку од области истраживања достављени су 2007. На основу њих, прикупљене литературе и планске документације, урађена је Студија из које произлази стање природних и створених вриједности, оцјена и вредновање. Добијени резултати показују да Јахорина испуњава услове за заштиту у категорији парка природе. На основу тога, а према међународним критеријумима (IUCN-a), извршена је категоризација најзначајнијих ужих подручја у оквиру парка природе. Као саставни дио студије дат је концепт заштите и смјернице за даље активности за очување и унапређење заштићеног подручја. Поред тога што студија даје основе за проглашење Јахорине парком природе, она представља основ за све

будуће пројекте, програме и активности у заштићеном подручју.

Историјат заштите

Због положаја Јахорине у односу на град, специфичних морфолошких и климатских услова, шумских ресурса и других природних карактеристика, Јахорина је 1949. године проглашена туристички заштићеним простором (“Службени гласник НР БиХ”, бр. 50/49). Тим проглашењем Јахорина је оцијењена као веома значајно подручје за коришћење у рекреационе сврхе, развој зимских спортова и туризма. Рјешењем Земаљског завода за заштиту споменика културе и природних ријеткости у Сарајеву (број 19, од 30. априла 1954. године), Јахорина је проглашена и заштићена као туристичко-рекреационо подручје у укупној површини од 1.600 ха. Извор Паљанске Миљацке је, као хидролошки споменик, стављен под правну заштиту 30. јуна 1955. године. Седрено подручје Пале са слапом на Паљанској Миљацки, као хидролошки споменик, под правном заштитом је од 29. марта 1957. године. Јахорина је у категорији подручја ванредне љепоте под заштитом од 1957. године. Да би се сачували њени пашњаци, Општина Пале исте године доноси Одлуку о забрани изгона стоке на Јахорину. Одлуку о забрани сјече на Јахорини (осим санитарне и вјетроизвала) Општина Пале доноси 22. децембра 1975. године. Према просторном плану СР БиХ, усвојеном септембра 1981. године, Јахорина је предвиђена за Регионални парк природе.

У Регистру заштићених добара Босне и Херцеговине евидентирана је као Парк природе под бројем 681-54. Према Просторном плану Републике Српске, усвојеном 1996. године, Јахорина је са извориштем Праче предвиђена за национални парк.

Просторним планом Републике Српске, који важи до 2015. године, Јахорина је била предвиђена у категорији заштићени пејзаж.

Подручје је на Привремену листу националних споменика Босне и Херцеговине уписано под редним бројем 271 (“Службени гласник Републике Српске”, број 79/02), с циљем да се сачувају његове изузетне природне вриједности и љепоте. У документу “Водећи принципи одрживог европског развоја европског континента” садржана је стратегија интегралног просторног развоја подручја централне Европе, Подунавља и Јадрана (VISION PLANET). VISION PLANET у карти Национални паркови и вриједни трансгранични еко-системи у VISION подручју наводи и Јахорину као национални парк. Иако је предмет заштите већ дуже од пола вијека, до сада није постојала цјеловита научно-стручна студија из које би произашла адекватна заштита подручја Јахорине. Обрађивани су њена шумска вегетација, флора и вегетација пашњака претпланинског појаса, фауна различитих група животиња и друго, а за потребе Олимпијских игара рађена је обимна просторно-планска документација.

Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа



Републике Српске је први пут објединио све научне податке, урадио научно-стручну студију на основу које је валоризовао природне и културне вриједности, категоризовао их и одредио зоне и режиме заштите.

Законски оквир за проглашење Јахорине заштићеним подручјем

Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа је, на основу својих овлашћења која произлазе из члана 57. Закона о републичкој управи ("Службени гласник Републике Српске", број 118/08, 11/09, 74/10, 86/10, 24/12, 121/12), а сходно Програму рада Завода за 2004/2005. годину, усвојеног од стране надлежног министарства и Владе Републике Српске, припремио научно-стручну студију ЈАВОРИНА - ПАРК ПРИРОДЕ.

Зонирање и валоризација

Приједлог режима заштите Укупна површина Парка природе Јаворина је 11.546,68 ха. На подручју Парка природе Јаворина, које је предмет ове студије, успостављени су режими заштите I, II и III степена. Њихове припадајуће површине, односно процентуална заступљеност износи: зона I степена заштите има површину 962,68 ха, што износи 8,34 одсто; зона II степена заштите има површину 676,68 ха или 5,86 одсто; зона III степена заштите има површину 9.144,04 ха, односно 79,19 одсто. Од укупне површине Парка природе на Регулациони план Посебног подручја Јахорина отпада 763,28 ха.

У режиму заштите I степена површине 962,68 ха, утврђује се потпуна заштита коришћења природних богатстава и искључују сви други облици коришћења простора и активности, изузев научних истраживања и контролисане едукације. Изузетак могу бити интервентне активности у акцидентним ситуацијама, уз сагласност Министарства за просторно уређење, грађевинарство и екологију. Тај дио заштићеног подручја одликује се изворним, неизмијењеним или мало измијењеним еко-системима изузетног научног и практичног значаја којима се омогућава искључиво природна сукцесија.

У режиму заштите II степена површине 1.439,96 ха, утврђује се ограничено и строго контролисано коришћење природних богатстава, док се активности у простору могу вршити у мјери која омогућава унапређење стања и презентацију природног добра без последица по његове примарне вриједности.

У режиму заштите III степена, површине 9.144,04 ха, утврђује се селективно и ограничено коришћење природних богатстава и контролисане интервенције и активности у простору уколико су усклађене с функцијама заштићеног природног добра, или су

везане за наслијеђене традиционалне облике обављања привредних дјелатности и становања, укључујући и туристичку изградњу. У оквиру режима заштите III степена заштите могуће су управљачке интервенције у циљу рестаурације, ревитализације и укупног унапређења природног добра, развој и унапређење сеоских домаћинстава, уређење објеката културно-историјског наслеђа и традиционалног градитељства, очувања традиционалних дјелатности локалног становништва, развој инфраструктуре усклађене с вриједностима, потенцијалима и капацитетима заштићеног простора намијењене развоју еколошког, руралног, здравственог, спортско-рекреационог и осталих видова туризма у складу са принципима одрживог развоја.

Мјере заштите, уређења и развоја природног добра

На подручју Парка природе Јаворина у смислу одржавања, уређивања и развоја природног добра, као дозвољене, за послове шумарства, прописују се следеће мјере:

- Унапређење стања високих шума кроз правилну примјену природне обнове и благовремено и планско извођење сјеча, као мјера његе и обнове шума, уз одговарајуће повећање дрвне залихе по ха, као и текућег запреминског прираста у складу са важећим шумскопривредним основама.

- Подизање аутохтоних састојина лишћара на површинама под шикарама и шибљацима, ако су услови повољни, уз очување постојеће аутохтоне вегетације.

- Интензивна конверзија постојећих састојина у изданачим шумама и њихово превођење у високи узгојни облик. На мјестима гдје је то могуће, прије свега треба ићи на реституцију, док супституцију врста треба избјегавати, уз искључиво примјењивање аутохтоних врста у складу са важећим шумскопривредним основама.

Управљање Парком природе Јаворина

Управљање Парком природе Јаворина треба да буде засновано на принципима одрживог развоја, кроз усклађивање интереса и превазилажење конфликтних ситуација, а у циљу остваривања трајног развоја и интереса регије. По IUCN упутству за примјену категорије управљања са заштићеним природним добрима (Свјетска комисија за заштићена подручја – IUCN/WCPA), Европарк федерације (EUROPARC FEDERATION) у сарадњи са Свјетским центром за праћење стања животне средине WCMC, 1999. године, страна 32, сва заштићена подручја захтијевају формирање независног управљачког тијела с организацијом, људским и финансијским ресурсима, који обезбјеђују

спровођење у правном акту зацртаних циљева и мјера. У члану 75, ставовима 2. и 9, Закона о заштити природе Републике Српске стоји: (2) Заштићеним подручјем управља правно лице (у даљем тексту управљач), које испуњава стручне, кадровске и организационе услове за обављање послова очувања, унапређивања, промовисања природних и других вриједности и одрживог коришћења заштићеног подручја. (9) Министар доноси правилник којим се детаљније прописују услови из става 2. овог члана. Управљање парком природе проводи се на основу акта о проглашењу подручја заштићеним и посебног плана управљања. До израде плана управљања заштићеним подручјем, заштита и управљање се спроводи на основу програма за спровођење мјера управљања. Под мјерама управљања подразумевају се правила и поступци управљања, извођења заштите, регулације, очувања, чувања, одржавања, излагања, санације или коришћења природних и у њима садржаних културних добара на одређеном подручју. Мјере управљања проводе се путем издвајања зона са посебним режимима заштите, примјене забрана и ограничења и других поступака који се сматрају неопходним да би се испунили циљеви управљања у складу са Законом о заштити природе.

Финансирање Парка природе

Финансирање заштићеног природног добра регулисано је чланом 87. Закона о заштити природе, а обезбјеђује се из: а) буџета Републике, б) буџета јединице локалне самоуправе, в) средстава Фонда за заштиту животне средине и енергетску ефикасност Републике Српске, г) властитих прихода, д) средстава обезбјеђених за реализацију програма, планова и пројеката у области заштите природе, њ) донација, поклона и помоћи и е) других извора у складу са законом.

Уколико се одлучи да се прогласи Парк природе, треба имати у виду да етат остварен на површини Парка природе у укупном приходу од продаје шумских дрвних сортимената на нивоу Шумског газдинства "Јахорина" учествује са 42%. Из тог разлога потребно је водити рачуна да се у финансирању шумског газдинства учествује у том износу, односно да сви радници запослени у Парку природе буду из реда запослених у ШГ "Јахорина" Пале. Исто тако, потребно је омогућити да се у III режиму заштите могу проводити све редовне активности на планском искоришћавању шума уз правилну примјену природне обнове и благовремено и планско извођење сјеча као мјера његе и обнове шума.

Парком природе Јаворина управљао би Јавно предузеће шумарства "Шуме Републике Српске".

Славиша Опачић, дипл. инж. шумарства



РАД ИНТЕРНИХ КОНТРОЛОРА ЈПШ “ШУМЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ” У 2014. ГОДИНИ

- Састанку су присуствовали технички директори организационих дијелова, руководиоци службе у производњи одјељења генералне дирекције, интерни ревизори одјељења генералне дирекције, стручни сарадници за искориштавање шума из одјељења генералне дирекције.

Основни смисао постојања ИК је да буде у функцији менаџмента предузећа, односно да буде “алат” који ће побољшати рад предузећа.

На крају пословне године анализирају се резултати пословања у свим сегментима рада сектора шумарства. То ј разлог да се анализирају резултати рада интерне контроле ЈПШ “Шуме РС”, због тога што је у 2014. години било много активности и промјена на нивоу ЈПШ “Шуме РС” и на нивоу шумских газдинстава. Због тога су организовани радни састанци на тему: “Рад интерних контролора ЈПШ “Шуме РС” у 2014. години“, на иницијативу СУК ЈПШ “Шуме РС”, уз сагласност управе предузећа. Састанак у западном дијелу РС одржан је 25.02.2015. године, у ШГ “Лисина” Мркоњић Град, а у источном дијелу РС 27.02.2015. године, у Дирекцији ЈПШ “Шуме РС”. На оба састанка било је укупно 77 учесника.

Учесницима на два радна састанка подијелени су презентациони материјали у штампаном облику. На Сокоцу је био и мр Драган Грабовац, директор ЈПШ “Шуме РС”, који је изнио податке о пословном резултату за претходну годину, истичући да су, и поред изузетно тешких услова за прошлу годину, остварени позитивни резултати пословања. Символично позитивни, али на реалној основи. Дио газдинстава која су у губитку треба извести из губитног периода у један добитни период, уз помоћ и сугестије Интерне контроле. Истакао је значај интерне контроле, чији ће се извјештаји разматрати сваког мјесеца. Процијeњено је да је ИК, као орган директора, дала значајне резултате.

Повод за организовање радног састанка интерних контролора ЈПШ “Шуме РС” је:

1. Презентовање рада СИК ЈП-а по окончању пословне године;
2. Континуитет у спровођењу пословних активности СИК ЈПШ “Шуме РС” проистеклих из закључака Владе РС који се односе на рад ЈП-а (донесени на тематским сједницама посвећеним сектору шумарства у 2011. и 2013. год.);
3. Побољшање метода рада и промописање добре праксе у раду устављене након одржаних радних

састанака Службе са интерним контролорима из организационих дијелова ЈПШ “Шуме РС” (25. и 27. априла 2012. године, Шипово и Рогатица) и

4. Иницијатива за изналажење конкретнијих механизма у сврху ефикаснијег рада и свођење негативних појава у пословању на нулти ниво толеранције.

Тема радног састанка је била: “Рад интерних контролора ЈП-а у 2014. години“. Ова проблематика је представљена у виду презентација са видеом, а које су се састојале из четири тачке:

- Организација, дјелокруг и начин рада Службе интерне контроле ЈПШ “Шуме РС” (излагач мр Стојко Благојевић, дипл. инж. шумарства)
- Обим извршених контрола од стране СИК ЈПШ “Шуме РС” у 2014. години (излагач мр Стојко Благојевић, дипл. инж. шумарства)
- Сарадња СИК ЈПШ “Шуме РС” са интерним контролорима из организационих дијелова ЈП-а у пословној 2014. години (излагач мр Стојко Благојевић, дипл. инж. шумарства)
- Пропусти у раду који су констатовани обављеним контролама пословања у 2014. години, а излагачи су:
 - ◇ Славко Ступар, дипл. инж. шум. (за производњу)
 - ◇ Слободан Кременовић, дипл. инж. шумарства (за комерцијалу)
 - ◇ Драган Булајић, дипл. правник (за правне послове)
 - ◇ Оливера Паунић, дипл. ешц. (за рачуноводство)

ОРГАНИЗАЦИЈА, ДЈЕЛОКРУГ И НАЧИН РАДА СЛУЖБЕ ИНТЕРНЕ КОНТРОЛЕ

Шеф интерне контроле Стојко Благојевић у обраћању присутнима указао је да се састанак одржава на основу закључака усвојених на 58. сједници управе ЈПШ “Шуме РС”, гдје су разматрани и усвојени пословни документи Извјештај о раду СИК ЈП-а за пословну 2014. год. и План рада СИК ЈП-а за пословну 2015. год.

Навео је да је основни циљ радних састанака представљање свега што је урађено од стране СИК ЈПШ “Шуме РС” у пословној 2014. години, којој се обезбјеђује јавност рада. Битан повод за састанак је одржавање континуитета у спровођењу пословних активности проистеклих из закључака Владе РС донесених на тематским сједницама посвећених сектору шумарства. На крају, подсетио је све присутне на значај и функцију постојања контролних органа, осврнувши се притом на организацију и дјелокруг рада, као и на међусобну хијерархијску устројност односа између СИК ЈПШ “Шуме РС” и интерних контролора у ШГ, унутар пословног система ЈПШ “Шуме РС”. Нагласио је да овај састанак има задатак да се промовишу добре праксе у раду између контрола у ЈПШ “Шуме РС” и контрола у шумским газдинствима, укаже на слабости, те да се изнађу смјернице како би се ефикасније радило у будућем периоду, како би контроле испуниле што боље своју функцију.

Основни смисао постојања ИК је да буде у функцији менаџмента предузећа, односно да буде “алат” који ће побољшати рад предузећа.

За сваку тачку излагање је било у форми рачунарске презентације (Power Point - презентација), а потом и дискутовање по истој.

Служба интерне контроле је самостална организациона цјелина у оквиру постојеће организационе структуре Дирекције ЈПШ “Шуме Републике Српске” а.д. Соколац и за свој рад непосредно је одговорна директору ЈП-а. СИК дјелује првенствено превентивно, откривајући и указујући на појаве, узроке и околности које могу довести до негативног и неправилног рада појединачно, органа, служби и организационих јединица у оквиру предузећа.

ОБИМ ИЗВРШЕНИХ КОНТРОЛА У 2014. ГОДИНИ

Шеф Интерне контроле Стојко Благојевић рекао је да у току извје-





штајног периода није било редовних контрола. Интерна контрола обавили је укупно 210 ванредних контрола, на основу чега је сачињено исто толико извјештаја, као девет пословних докумената за потребе пословне кореспонденције са МУП-ом РС и Инспекторатом РС, по основу учешћа у заједничком раду. Управа ЈПШ “Шуме РС” на 58. сједници, одржаној 16.02.2015. год., разматрала је и усвојила Извјештај о раду Службе за пословну 2014. год.

У 2014. години укупно је запримљено 49 дојава на анонимни телефон бр. 080050102. Њих 42 су се односили на бесправну сјечу и промет шдс, а седам из категорије осталих. Сви пословни документи које је урадила СИК ЈПШ “Шуме РС” (117), као и они који су за потребе Службе уобзирени су од стране интерних контролора из шумских газдинстава (93) достављени су в.д. директора ЈПШ “Шуме РС” и извршним директорима, Одбору за ревизију и интерној ревизији ЈПШ “Шуме РС”.

Наглашено је да је пословни амбијент оптерећен лошим међуљудским односима. Узроци су најчешће личне амбиције појединаца, те изнуђени пословни потези из домена политике управљања људским ресурсима, а као посљедица утицаја неформалних интересних група и политике локалних заједница.

САРАДЊА СА ИНТЕРНИМ КОНТРОЛОРИМА ИЗ ОРГАНИЗАЦИОНИХ ДИЈЕЛОВА ЈПШ “ШУМЕ РС” У ПОСЛОВНОЈ 2014. ГОДИНИ

Стручни сарадници Службе су заједно са интерним контролорима из организационих дијелова спроводили пословне активности које су потврђене као добра пракса у раду из претходних година, што је проистекло након одржаних радних састанака у 2012. години.

ПРОПУСТИ У РАДУ КОЈИ СУ КОНСТАТОВАНИ ОБАВЉЕНИМ КОНТРОЛАМА ПОСЛОВАЊА У 2014. ГОДИНИ

Извјестилац по питању производње био је Славко Ступар, дипл. инж. шум., који је своје излагање систематизовао на следеће сегменте и навео проблеме који се јављају код:

- Израде извођачких пројеката
- Поступака код извођења радова
- Пословне евиденције
- Нелегалне активности
- Шуме са правом својине

Извјестилац за сегмент комерцијалних послова Слободан Кременовић, дипл. инж. шумарства, нагласио је улогу СИК у пословима контроле рада комерцијалног сектора, јер Интерна контрола има задатак да кроз обављене контроле у оквиру дјелокруга рада комерцијалног сектора, руководству пружи разумна увјерења у погледу:

- Спровођења пословних политика ЈПШ “Шуме РС”.
- Поштовања нормативних аката који уређују ову област пословања
- Спровођења међусобно уговорених права и обавеза између ЈП-а и пословних партнера
- Управљања интерним контролама у реалном времену од стране руководства и њиховог континуираног усавршавања на основу предочених увјерења о потенцијалним ризицима у пословању предузећа што омогућује брзо реаговање у случају потребе.

Извјестилац за област правних послова Драган Булајић, дипл. правник, рекао је да је извршено 38 контролних прегледа, након чега су сачињени извјештаји. Стручни сарадници СИК ЈПШ “Шуме РС” обавили су 26 контрола, а интерни контролори шумских газдинстава 12. Евидентирани су пропусти у раду, односно највећи обим контрола обављен је на спровођењу пословних политика ЈПШ “Шуме РС” у области радно-правних и имовинско-правних односа.

Извјестилац из области пословања

рачуноводствених пословања Оливера Паунић, дипл. ецц., истакла је да се проблеми односе на исказивања финансијског резултата по обрачуну гдје је потребно укалкулисати и свеобухватно приказати све трошкове, како расходе тако и приходе везане за обрачунски период.

И на крају треба рећи да су састанци имали за циљ да се унаприједи интерне контролне активности у свим организационим дијеловима ЈПШ “Шуме РС” како би се нагомилани проблеми рјешавали што ефикасније и ефективније, а имали су и сврху боље информисаности о раду службе као и едукативни карактер.

ЗАКЉУЧАК

Закључено је да се идентификовани пропусти отклоне и по истима доставе извјештаји, а у наредном периоду да се предузму потребне активности и превентивне мјере да се пропусти убудуће не понављају. У плановима ИК организационог дијела предвидјети обавезно контролу спровођења ФСЦ-а, контролу сортиментне структуре, контролу промета, да се од стране сектора за производњу ЈП-а изврши ревизија методике за израду извођачког пројекта, односно да се исти надогради и у складу са могућностима које пружа информациони систем ЈПШ “Шуме РС”.

Неопходно је да се дефинишу процедуре, упутства и донесу одговарајући обрасци за извођење шумскоузгојних радова и радова на изградњи и санацији тракторских влака. Поред тога, неопходно је израдити методiku извођачког пројекта која би се користила у сврху сјече случајних ужитака и сјече шдс путем малопродаје.

Договорено је да се све евентуалне иницијативе и приједлози из организационих дијелова, као што су празнине у Закону о шумама, Закону о јавним набавкама, доставе у писаном облику менаџменту ЈП-а, који ће их узети у разматрање.



ШТЕТА ОД ПОПЛАВА 6.592.331 КМ У ЈПШ “ШУМЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ”



Поплаве које су погодиле Босну и Херцеговину направиле су штету упоредиву с ратном, а њима је погођено око милион људи (1/4 становништва). Толико људи је остало без питке воде. Поплаве су изазвале 2.000 клизишта, а уништиле су или оштетиле преко 100.000 стамбених објеката, око 250 школа и здравствених установа, а било је рањених и мртвих.

Поплаве у Републици Српској (од 14/15. маја до 20. маја 2014. године проузроковане су обилним падавинама. Током 15. маја, поплаве су почеле да захватају градове око Босне и Дрине, а 16. маја захватиле су и главни град Републике Српске. Највише су страдали Добој, Шамац, Бијељина, Челинац, Бања Лука, Србац, Пелагићево, Брчко, Модрича, Србац и Шековићи.

На нивоу Републике Српске штете се процјењују на 665 милиона евра.

Према званичном извјештају, који су доставила газдинства Генералној дирекцији ЈПШ “Шуме Републике Српске”, која су била захваћена поплавама у 2014. години, штете од поплава су 6.592.231 КМ. Извјештаје су потписивале комисије формиране у газдинствима. По врстама штета најчешће су:

- Штете на шумским земљиштима (576.098 КМ).

- Штете на шумској механизацији и опреми (20.000 КМ).
- Штете на објектима (636.400 КМ).
- Штете на комуникацијама (4.983.888 КМ).
- Штете на готовим производима (76.110 КМ).
- Штете у расадницима (299.833 КМ).

Све штете су утврдиле трочлане комисије формиране по шумским газдинствима, које су потписане извјештаје доставиле Генералној дирекцији ЈПШ “Шуме Републике Српске”.

Најпотпунији извјештај доставио је Центар за расадничку производњу Добој, ШГ “Бирач” Власеница и ШГ “Бања Лука” Бања Лука.

Просјечна штета од поплава, по шумским газдинствима је сљедећа:

ШГ “Бања Лука” Бања Лука.....	477.142 КМ
ШГ “Панос” Вишеград.....	58.586 КМ
ШГ “Бирач” Власеница	229.794 КМ
ШГ “Градишка” Градишка	231.286 КМ
ШГ “Добој” Добој.....	899.920 КМ
ШГ “Зеленгора” Калиновик	50.000 КМ
ШГ “Трескавица” Трново	156.000 КМ
ШГ “Чемерница” Кнежево	225.955 КМ
ШГ “Врбања” Котор Варош	1.322.662 КМ
ШГ “Мајевица” Лопаре.....	633.4367 КМ
ШГ “Лисина” Мркоњић Град	6.678 КМ
ШГ “Јахорина” Пале	194.760 КМ
ШГ “Приједор” Приједор	423.746 КМ
ШГ “Рибник” Рибник.....	256.000 КМ
ШГ “Романија” Соколац.....	259.312 КМ
ШГ “Дрина” Сребреница.....	311.062 КМ
ШГ “Маглић” Фоча.....	5.000 КМ
ШГ “Борја” Теслић.....	215.750 КМ
ШГ “Височник” Хан Пијесак.....	62.264 КМ
ШГ “Вучевица” Чајниче.....	205.000 КМ
ШГ “Горица” Шипово	37.161 КМ
ЦСРП	299.833 КМ

Центар за сјеменско-расадничку производњу Добој

Расадник “Станови” пратио је кишни период још од раног прољећа те је садни материјал, усљед изложености великој количини влаге, знатно физиолошки ослабио и дошло је до сушења одређеног броја садница, а то су: садницама смрче 1+0, 2+0 и 2+1 у количини од 10% у протекла два мјесеца.

Ницање сјемена смрче и борова било је отежано усљед влаге и наноса муља на засијану површину. Успјех сјетве у овом расаднику је 70-80 %. Највише штете било је на сјеменишту бијелог бора, гдје је бујица настала излијевањем ријеке Руданке однијела једну количину сјемена и нанијела муљ на сјеме. Дијелови парцела са засађеним хортикултурним садним материјалом су више пута били изложени задржавању воде на њима, те је стога физиолошко стање биљака

веома лоше и може се очекивати сушење у наредном периоду.

У расаднику “Петковача” Брчко није било сушења садница као последице мајских поплава, али је примјеђено заостајање у порасту садница појединачних врста и то горског јавора 1+0 и 2+0 и букве 1+0.

Расадник “Бишина” Шековићи изложен је оборинским падавинама, гдје се за релативно кратко вријеме излије велика количина кише по јединици површине, што доводи до спирања површинског слоја земљишта и одношења покроба са сјеменишта те наношења муља и блата на засијану површину. Усљед горе наведеног, у овом расаднику је сјетва борова из наведених разлога била веома неуспјешна, односно испуњена је са 20-30 %. С тим у вези на релативно великој површини тренутно постоји мали број

садница које не могу да створе склоп и поред влаге у земљишту и ваздуху изложене су и великој појави коровске вегетације. Саднице смрче у нисули, због превелике влажности, закржљале су у развоју јер је у јуну дошло до сушења избојака на садницама.

У свим расадницима се јављају појаве промјене боје и физиолошке слабости садница због дужег периода изложености прекомјерној влази.

Такође се у расадницима појавила велика количина коровске вегетације којој погодују овакви временски услови, што доводи до повећања броја ангажоване радне снаге на уклањању исте и ослобађању садница.

Напомињемо да су уложени максимални напори у одржавање расадничке производње у овако отежаним условима рада.

Раденко Лукић, дипл. инж. шум.



Причињена штета од поплава и приједлог мјера за отклањање

РЈ “Петковача” Брчко бави се производњом шумског и хортикултурног садног материјала као и производњом љековитог биља. Расадишничка производња садног материјала се обавља у расаднику “Петковача” к.о. “Брезово Поље” - Брчко дистрикт. Производња садног материјала обавља се на површини од 15,1 ха.

У склопу расадника налази се и вјештачко језеро површине 3,0 ха, чија је основна наmjена коришћење воде за залијевање површина под расадничком производњом. Поред тога што се користи за наводњавање, језеро је порибљено и на њему се одвија спортски риболов уз наплату дневних дозвола за пецање.

Од 14.05. до 17.05.2014. падала је киша, а акумулација језера са максималним нивоом воде је прелила и проузроковала штету на расадничкој производњи и брани акумулационог језера.

Због тога је формирана трочлана комисија (Младен Грабовичкић, Момир Анђелић и Драгиша Анђели), са задатком да утврди стање штете од поплаве у РЈ “Петковача” Брчко и приједлог мјера за отклањање штета и сачини записник о причињеној штети.

Расадишничка производња

Детаљним обиласком расадничке производње утврђено је да је приликом повлачења воде дошло до испирања супстрата и површинског слоја земље и збијања површинског земљишта на сјетвеним површинама које су засијане у јесењем и прољећном дијелу 20013/2014. год.

Према процјени комисије, причињена директна штета на садницама багрема 1+0 који је у фази ницања износи цца 30%, садницама букве износи цца 30%, горског јавора 1+0 износи цца 10%, б. јасена 10%, п. јасена 10%, на воћкарицама оскоруши 30%, брекињи 20%, мукињи 10%, д. тешњи 10%, п. кестену 10%. На старијим садницама није примијењена причињена штета од поплаве. Укупна причињена штета на садном материјалу износи цца 30.000 КМ. са обрачунатим

ПДВ-ом. Према процјени комисије, тренутно здравствено стање садног материјала је задовољавајуће, с тим што је примијењено заостајање у развоју садница 1+0 као и бујање коровских биљака, што ће се изузетно негативно одразити на садни материјал у наредном периоду. Такође, могуће су и накнадне посљедице на садном материјалу од прекомјерне количине влаге.

У наредном периоду наставиће се пратити здравствено стање садног материјала и у случају да се примијети посљедица поплава, комисија ће сачинити нови записник о стању садног материјала.

На брани акумулационог језера

Услед обилних падавина дошло је до сливања велике количине воде у акумулационо језеро, на коме постоји прелив који одржава ниво воде у језеру, тако да прелив није могао да прими сву количину воде, те је дошло до прелијевања вишка воде преко бране. Том приликом на дијелу бране који се налази поред преливне цијеви дошло је до пробијања насипа бране у ширини цца 5 м и до самог дна бране, услед чега је дошло до истицања комплетне акумулације језера. Према процјени комисије за интервентну санацију бране језера (затварање пробијеног тијела бране, израда привременог помоћног прелива за отицање вишка воде, ојачавања оштећених дијелова бране) потребно је цца 6.500 КМ са обрачунатим ПДВ-ом. За трајно рјешавање проблема пробијања бране, а које би се огледало у изградњи помоћног прелива од чврстог материјала, земљаним ојачавањем тијела бране потребно је цца 20.000 КМ са обрачунатим ПДВ-ом.

Приликом пробијања насипа бране и отицања воде из језера са водом је изашао и комплетан рибљи фонд. По процјени комисије из језера је изашло цца 1 тоне рибе (шарана, амура и толстолобика). Причињена штета на рибљем фонду износи 7.020 КМ, са обрачунатим ПДВ-ом.

Свеукупна причињена штета од по-

плава у расаднику “Петковача” износи: 63.520,00 КМ са обрачунатим ПДВ-ом.

Такође треба напоменути да ћемо због истицања воде из акумулације доћи у ситуацију да у току љетног периода нећемо имати воде за залијевање садница, што у случају сушног периода може имати неслагљиве посљедице по расадничку производњу у расаднику “Петковача” Брчко.

ШГ “Дрина” Сребреница

На путном правцу Кравица - Бокчим водена бујица је уништила бетонски мост душеине 7 м и ширине 4 м. Потребно је извршити санацију моста и шумског камионског пута у дужини од 3.700 м.

Процјена штете од поплава на шумском камионском путу износи 49.707 КМ, а процјену је извршила комисија шумског газдинства именована од стране директора.

ШГ “Вучевица” Чајниче

На путном правцу Црвени мост - Језера, дрвени мост је однијела поплава, тако да је прекинута путна комуникација од града Чајнича са селима Каровићи и Тубројевићи, али и са 15 одјелом РЈ “Јањина-Стакорина”.

Мост је направило Шумско газдинство од дрвета властитим средствима 2007. године, а након поплаве 2014. године, на његово мјесто постављена је бетонска цијев Ф 1.000 цм у три реда и тако је премошћена ријека.



Расадишник “Станови”

Линија за производњу контејнерског садног материјала

Центар за сјеменско-расадничку производњу Добој, крајем прошле године је отпочео инвестицију опремања расадника у Становима новом линијом за производњу контејнерског садног материјала. Опрема која је у процедури набавке, односно, завршен је тендер и 5. марта 2015. године било је отварање понуда за набавку опреме. За набавку опреме обезбјеђена су средства Свјетске банке у износу од 350.000 евра.

До завршетка тендерске процедуре и допремања опреме и њихове инсталације, Центар је кренуо у изградњу хале, гдје ће бити инсталисана опрема. Објекат је у завршној фази из-

градње (остали су још завршни радови, фасада, индустријски под, столарија и унутрашње електроинсталације). Такође, у плану је замјена трафо-станице у Становима веће снаге, изградња бунара за снабдијевање водом и нове канализације.

Сви радови планирани су да се заврше до средине године, када се и очекује инсталација опреме. Након инсталације, биће организована обука од стране стручног тима радне снаге и пробно пуштање у рад. За 2015. годину планиран је мањи обим производње између 200.000 и 400.000 комада, док се не стекну услови за већи обим производње, што укључује изградњу савремених пластеника и набавку пратеће опреме.



УВОЂЕЊЕ СОРТИ ТОПОЛА И ВРБА У ПРОИЗВОДЊУ И МОГУЋНОСТ СУЗБИЈАЊА КОРОВА У ШУМАРСТВУ У ЈП "ШУМЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ"

■ Предложена два програма "Стварање сорти топола и врба" и "Истраживање и сузбијање коровске вегетације у шумским расадницима, засадима и површинама које се обнављају" и прихваћена од стране ЈП "Шуме Републике Српске" омогућила су успјешну међународну сарадњу између Института за низијско шумарство и животну средину из Новог Сада и ЈП "Шуме Републике Српске".

Гајење топола као дио шумарске производње у свијету, а посебно на просторима бивше Југославије, остварило је значајне резултате. Сама чињеница, да је на овим просторима за посљедњих 50 година, годишња производња дрвне масе топола и врба готово удесетостручена, а да је вриједност исте већа за око 18 пута, довољно указује на шири значај развоја тополарства.

Са сигурношћу се може констатовати да су постигнути резултати у тополарству у бившој Југославији, прије свега резултат увођења нових сорти (клонова) топола, свакако уз примјену савремене технологије и мањим дијелом освајањем нових површина под засадима топола. Бројним научним и стручним радовима доказано је да се у истим условима станишта, правилним избором сорте (клона) топола, уз примјену исте технологије, производња дрвне масе може удвостручити.

Богато искуство и развој науке у посљедњих 40 година доказују да је увођење нових сорти топола у редовну производњу изразито сложен процес, који захтијева конципиран трајан, дугорочан добро осмишљен програм. Основни разлози увођења нових сорти топола у производњу нису били у основи мотивисани само већом продуктивношћу нових сорти, већ у великој мјери нападом разних болести и штеточина које су бројне засаде десетковале, што је у великој мјери умањило и онако постигнуте импозантне резултате.

Стварање и увођење нових сорти (клонова) топола у производњу као најважнијег елемента унапређења тополарства је дугорочан сложен научно-истраживачки процес и зах-

тијева организовани тимски рад већег броја научних и стручних радника из разних области истраживачких дисциплина. Схватајући сложеност и важност тополарства у бившој Југославији, крајем педесетих година паралелно са масовним оснивањем засада топола и врба, 1958. године основан је Завод за тополе као научно-истраживачка организација која треба да обезбиди рјешења за развој тополарства у Југославији. Од свог оснивања Завод за тополе континуирано ради на научно-истраживачком пројекту "Унапређење производње топола и врба у Југославији".

Завод је 1976. године стекао законске услове за статус научног института и наставља рад као Институт за тополарство у Новом Саду, а од 2006. године као Институт за низијско шумарство и животну средину. Од свог оснивања до данас, Институт има добру сарадњу са свим научним институцијама у земљи које имају сличну дјелатност. Захваљујући Међународној комисији за тополу, при организацији ФАО, Институт остварује сарадњу са свим научним организацијама које се баве унапређењем тополарства у свијету.

Да би што успјешније могао да реализује пројекте на стварању и увођење нових сорти, Институт је морао да испуни многе захтјеве и обезбиди бројне услове који се прије свега односе на: квалификовани научни кадар разних профила, богат фонд генотипова (генофонд) разних врста и хибрида топола и врба, одговарајуће експерименталне површине са опремом за теренска истраживања, разноврсну специфичну лабораторијску опрему, ли-

тратуру (научну библиотеку) и одговарајуће грађевинске објекте. На Огледном добру Института са површином од 358 ха основано је око 180 огледних засада који обухватају експериментална теренска истраживања свих елемената технологије гајења топола и врба.

Поред Огледног добра, Институт је са производним организацијама у бившој Југославији основао око 700 ха огледних засада на различитим стаништима за гајење топола и врба, а од тога је преко 450 ха на подручју Републике Србије. Генофонд топола на Огледном добру Института садржи више хиљада генотипова, а у различитим фазама селекције је укључено неколико стотина клонова. У протеклом периоду званично је признато - регистровано и уведено у производњу 15 клонова топола (од којих су четири одомаћена клона) и 11 клонова врба. У току су признавања два клона топола, а у завршној фази тестирања припремљен је већи број клонова топола за пријаву и спровођење поступка признавања.

Поред традиционалних захтјева за стварање нових сорти које намеће шумарска пракса, као што су побољшана отпорност на болести и штеточине и повећање продуктивности клонова, најновији трендови у шумарству с акцентом на одрживо газдовање и сертификацију шума нас обавезују на повећање диверзитета у плантажном шумарству и оснивање мултиклоналних засада, што нас обавезује на повећање броја клонова топола и врба који се користе.

Имајући у виду да се у засадима топола и врба на територији Републике Српске налази мали број кло-





Ефикасно сузбијање купине хербицидом *Glifosav-480* у засаду смрче ШГ “Рибник” ПП “Мулеж-Љубинске планине” одјел 65



Саднице багрема после третирања хербицидом *Pivot 100-E* (расадник “Петковача” - Брчко)



Слика 3: Третирање *Ambrosia artemisiifolia* у расадничкој производњи садница храста лужњака (расадник “Петковача” - Брчко)

нова који углавном потичу из периода бивше Југославије, потреба за стварањем нових клонова у шумарству је евидентна.

Из тог разлога, Пројекат “**Стварање сорти топола и врба**” има за циљ тестирање клонова топола - кандидата, њихово признавање и регистрацију на територији Републике Српске и увођење у производњу у засадима. Такође, циљ је да се створи нова производна сорта која ће одговарати захтјевима привреде и услова одговарајућих станишта и жељене дефинисане намјене производње дрвне масе топола и врба.

Основни циљ Пројекта “**Истраживање и сузбијање коровске вегетације у шумским расадницима, засадима и површинама које се обнављају**” био је да се заједничким радом сарадника Института и стручњака у ЈП “Шуме Републике Српске” отклоне штете и смање губици које проузрокују корови у шумским расадницима, засадима и површинама које се обнављају. Сарадници Института су, користећи у првом реду своје искуство и познавање проблематике која се односи на сузбијања корова у шумарству, примјене пестицида у сертификованим шумама и заштите шума, заједно са шумарским стручњацима из ЈП “Шуме Републике Српске” предвидјели или на време открили проблеме, сагледали конкретну ситуацију и дали најповољнија рјешења за рјешавање проблема односно, свођења штетних утицаја на толерантни ниво или их у потпуности уклонили.

Због штета коју корови проузрокују, контрола закоровљености веома је важна, нарочито у шумским расадницима, јер је квалитетан

садни материјал основни предуслов за успјех у подизању шумских засада. Уколико се коров не сузбија, добијају се саднице лошијег квалитета и у броју мањем од очекиваног. Имајући у виду да су корови један од главних ограничавајућих фактора успјешности расадничке производње, њиховом сузбијању треба приступити веома озбиљно.

Када је ријеч о шумским засадима и површинама које се обнављају односно пошумљавају, присутни корови се разликују од корова у расадницима, јер су, поред различитих мјера његе које се примењују у засадима и састојинама, и услови станишта другачији. Поред папрати, зељастих монокотиледоних и дикотиледоних корова, у шумским засадима и површинама које се пошумљавају, присутни су и дрвенасти корови, као што су грмље, жбуње и избојци из пањева разних врста дрвећа. Дрвенасти корови су веома отпорни и имају јаку моћ регенерације па их је практично немогуће у потпуности уништити механичким путем.

Обострану корист видјели смо у томе да са једне стране ЈП “Шуме Републике Српске” може правовремено и на задовољавајући начин спријечити штете од корова и других штетних организама на гајеном биљу у шумама, засадима, културама, расадницима и др. Са друге стране Институт, осим материјалне користи (за покривање својих трошкова), има огромну корист од тога што је у могућности да непосредно упозна све проблеме који се у пракси јављају, да се суочи с њима и да, уколико не постоје или нису откривени до сада, поступци за рјешавање

неког конкретног проблема, то учини детаљнијим проучавањем.

С обзиром на то да ЈП “Шуме Републике Српске” посједује FSC сертификат (*Forest Stewardship Council*), међународно признање којим се потврђује да се шумским ресурсима газдује на одржив начин, све препорке и искуства око примјене пестицида у FSC шумама су колегама у ЈП “Шуме Републике Српске” на располагању.

Резултати добијени реализацијом Пројекта “Истраживање и сузбијање коровске вегетације у шумским расадницима, засадима и површинама које се обнављају” су од велике практичне важности и слободно можемо рећи да су у великој мјери пронашли своје мјесто у ЈП “Шуме Републике Српске”. Добијени резултати омогућили су значајне финансијске уштеде смањеним ангажовањем радне снаге, али и побољшањем укупног стања третираних објеката.

До сада су активности на истраживању и сузбијању коровске вегетације спроведени у расадницима “Петковача” Брчко, “Станови” Добој и шумским газдинствима “Рибник” Рибник и “Бирач” Власеница. План је да се у 2015. години број постављених огледа прошири и на друга заинтересована шумска газдинства са циљем едукације у сузбијању коровске вегетације.

Изнесени ставови су само један сегмент корисности рада на овим пројектима, а сасвим је јасно да су при реализацији пројеката присутне бројне и више значајне друге користи.

Др Верица Васић
Славиша Опачић,
дипл. инж. шумарства



У ТРЕБИЊУ ОДРЖАНА ЈАВНА ПРЕЗЕНТАЦИЈА СТАЊА ПЛАТАНА У БАШТИ ХОТЕЛА "ПЛАТАНИ"

■ 16 стабала платана који представљају културни и визуелни идентитет центра Херцеговине је озбиљно угрожено процесом трулежи централних дјелова стабала

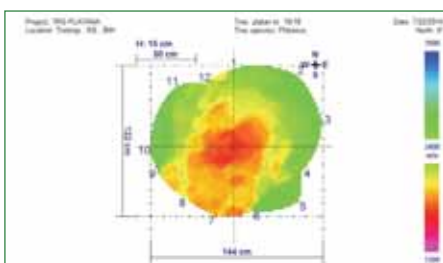
У сали Културног центра у Требињу, 3. априла 2015. године, у организацији управе града Требиња, о стању 120 година старих платана говорили су:

- Бошко Деспот, дипл. инж. шумарства, из Истраживачко-развојног и пројектног центра Бањалука
- Др Милан Матаруга, са Шумарског факултета у Бањалуци
- Др Ратко Ристић, са Шумарског факултета у Београду и
- Љубомир Попара, дипл. инж. шумарства, из ЈКП "Зеленило - Београд"

На захтјев градских власти Требиња, у јулу 2014. године обављена су мјерења импулсним томографом АРБОТОМ сваког од шеснаест стабала платана у башти хотела "Платани". Мјерења су вршена у приданку, на деблу и на примарним гранама, а резултати и анализа мјерења су приказани у "Извјештају о процјени унутрашњег стања дрвета стабала платана на локацији хотел 'Платани' у Требињу", који је урадио Истраживачко-развојни и пројектни центар Бањалука.

У уводном дијелу је Бошко Деспот, који је и обавио мјерења АРБОТОМ-ом и израду извјештаја, презентовао резултате мјерења за свако стабло појединачно. Приказани су графикони попречних пресека стабала на мјестима мјерења, на којим је кроз колор модел *rainbow* илустровано стање дрвета и мјеста оштећења услед процеса трулежи, при чему су посебно наглашени пресеци, односно стабла на којим је процес трулежи унапредовао. Као илустрација начина рада импулсног томографа приказана су мјерења на стаблу платана на градској пијаци у непосредној близини, прије сјече и након сјече.

Професор бањалучког Шумарског факултета Милан Матаруга рекао је да је унутрашњост пет стабала потпуно шуља, те презентовао могућа рјешења. Он је напоменуо да се не може гарантовати да ће бити избјегнута сјеча овог дрвећа, које је културно-историјска и туристичка знаменитост града, те да ће се водити рачуна да пролазници не буду угро-



жени од урушавања трулих грана. Он је нагласио да је рјешење које је прихватљиво и са становишта струке, али и грађана Требиња - да се она стабла која представљају опасност измијене и умјесто њих поставе нова, а да се на другим стаблима редукује крошња одсијецањем појединих трулих грана. Матаруга је додао да би се умјесто стогодишњих стабала, која су у критичном стању, посадиле одрасле саднице висине десетак метара, чија се цијена креће од 1.000 до 5.000 евра.

Професор на Шумарском факултету у Београду Ратко Ристић оцијенио је "Извјештај о процјени унутрашњег стања дрвета стабала платана" високо професионалним и квалитетним, те додао да је на надлежнима у Требињу да предузму све препоручене мјере, ако желе да продуже животни вијек платана.

"Треба обавити и додатна истраживања да би се одредила врста гљиве трулежнице која негативно дјелује на стабилност дрвореда, да се примијени сет предложених мјера, те да се град Требиње потруди да једног или два млада стручњака пошаље на обуку у репрезентативне европске центре, да би стално у Требињу имали стручну и компетентну екипу која ће у будућности моћи да се носи са овим проблемима", рекао је Ристић.

Он сматра да је стање платана погоршано, јер нису имали сталан надзор и што су били у претходном периоду запостављени.

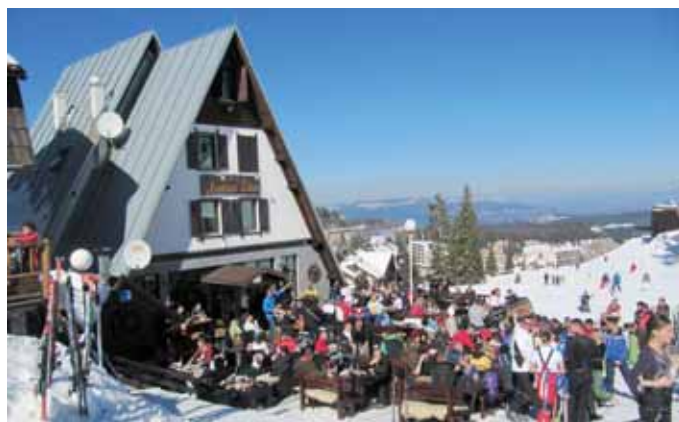
Љубомир Попара, главни инжењер сектора одржавања ЈКП "Зеленило Београд", презентовао је европска искуства у одржавању дрвореда, при чему је приказан видео-прилог у ком су снимци орезивања стабла платана у Трстеном, код Дубровника, које је обавио тим стручњака из Њемачке на челу са Бодом Зигертом, европским сертификованим вјештаком за његу и статистику стабала. Његов приједлог је да се у кратком периоду изврше додатне статичке и здравствене анализе стабала платана ангажовањем ових стручњака.

Бошко Деспот, ИРПЦ БЛ



ЈАХОРИНА ЈЕ РЕГИОНАЛНИ ПАРК ПРИРОДЕ

Име Јаворина за Јахорину записано је у одредници "Енциклопедије Краљевине СХС" из 1928. године, као простор између водотока Каменички поток, Прача, Грабовица, Бистрица, Касидолски поток, горњи токови Жељезнице и Црне ријеке



Планина Јахорина заузима централни дио Босне и Херцеговине. Припада Динарском планинском систему са смјером пружања југоисток - сјеверозапад. Дужина масива је око 30 км, а ширина између 5 и 15 км. По надморској висини спада у средње високе планине система унутрашњих Динарида. Јахорина није сурова и монотона планина. На њој нема стјеновитих врхова, нити субалпских сипара, што се одражава на разноврсност њених еколошких система. По пластици рељефа, са благо заобљеним масивима, што се читује и у називима: Равна Јахорина за јужни масив и Равна планина за њен сјеверни огранак, Јахорина представља јединствен феномен Динарида. То је планина на којој се на различите начине комбинују различити облици рељефа, од подножја до највиших врхова. Различитост рељефа, богатство шумских и водних ресурса, разноврсност биљног и животињског свијета омогућавају различите привредне дјелатности: шумарство, водoprивреду, сточарство и, наравно, туризам, по чему је Јахорина позната.

Пространи планински пашњаци одувјек су привлачили сточаре, а шуме богате љековитим биљем, гљивама и јестивим шумским плодовима - љубитеље природе, планинаре, ловце, излетнике и научне раднике. Зимским олимпијским играма 1984. године, Јахорина је у свијету промовисана као важан скијашки центар са одличним теренима и новоизграђеном инфраструктуром. Фамозним Дејтонским мировним споразумом планина је подијељена између Републике Српске и Федерације БиХ. Највећи дио планине са изграђеном инфраструктуром, ски-

јалиштима и угоститељским објектима припао је Републици Српској. Водоснабдијевање туристичке зоне Јахорине, као и Пала, Источног Новог Сарајева, Сарајева и Подграба, обезбјеђује се са 490 литара протока у секунди из јахоринских врела.

Ипак, највеће богатство представљају шуме на површини од око 25.000 хектара, са процијењеном залихом дрвета од око 6,5 милиона кубних метара. То је најважнији природни ресурс општине Пале и града Источно Сарајево, којим управља Јавно предузеће "Шуме Републике Српске". Ипак, не треба занемарити ни друге производе и функције шуме, о којима ће у овом раду бити више ријечи.

Јахорина или Јаворина

Одакле потиче име ове лијепе планине, ако не од исто тако лијепог дрвета - јавора, планинског или грчког јавора (*Acer heldreichii*), чије је најсјеверније станиште ова планина. И данас се могу видјети малобројна стабла овог јавора која плијене пажњу својом љепотом и висином. Назив Јахорина усталио се у вријеме турске окупације, када је често слово "в" мијењано у слово "х".

Име Јаворина за Јахорину записано је у одредници "Енциклопедије Краљевине СХС" из 1928. године, као простор између водотока Каменички поток, Прача, Грабовица, Бистрица, Касидолски поток, горњи токови Жељезнице и Црне ријеке. У новије вријеме, име Јаворина спомиње се у студији Републичког завода за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске, у којој су 2009. године изнијете "научно-стручне основе за заштиту планинског масива

Јахорина, на територији Републике Српске, као заштићени пејзаж Јаворина"! Дакле, име Јаворина појављује се за дио планине Јахорина који је, према фамозном Дејтонском споразуму, припао Републици Српској.

Иначе, топоними везани за јавор су на нашем и ширем простору доста чести. Тако се планина између Кладња и Тузле зове Јаворник, а такође и истоимени врх на тој планини (1.063 м). Јаворник је и име красне висоравни 16 км западно од Кључа, са врховима Јаворник (1.446 м) и Јаворник сљеме (1.416 м). Име Јавор носи и планина између Ивањице и Сјенице, у Србији, као и планина у Словенији сјеверозападно од Трбовља. Такође у Словенији, на граници са Италијом, висораван са густом шумом носи име Јаворники, са висом Велики Јаворник (1.268 м). Јаворник је и име планине у Хрватској, западно од мјеста Удбине.

Нама најближа је Јавор планина са главним врховима Јаворник (1.219 м) и Јаворово брдо, у непосредном сусједству Јахорине, преко које воде путеве Сарајево – Соколац, Власеница – Зворник.

Вјероватно има и других топонима повезаних са јавором, који је врло честа врста дрвета на различитим стаништима. Ипак, Јахорина или Јаворина није препознатљива само по јавору, односно јаворима.

Заштита природних ријеткости

Од укупног броја биљних врста које расту у Босни и Херцеговини, скоро једна четвртина нађе се на Јахорини. Посебно велики значај у диверзитету те флоре имају неке шумске врсте ендемичног и реликтног карактера, као што је посебна подврста горског јавора



- Висианијев јавор (*Acer Heldreichii* subsp. *Visiani*) или илирски цер, а са фитоценолошког аспекта, субалпске састојине букве и поменутог горског јавора. Те врсте и њихове заједнице представљају реликте Балканског полуострва.

Имајући у виду природне вриједности и економске потенцијале Јахорине, Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске урадио је и објавио стручно-научне основе заштите дијела масива Јахорине на територији РС, под називом "Јаворина - заштићени пејзаж". Укупна површина заштићеног предјела износи 11.546,68 хектара. Концепт заштите овог подручја базира се на заштити и уређењу, а у функцији развоја и рационалног управљања, као и одрживог коришћења.

Уз најбоље жеље, како планерима тако и управљачима овог заштићеног подручја (пејзажа?), подсјетили бисмо читаоце да су Јахорина или неки њени дијелови, неколико пута проглашавани заштићеним простором, од средине минулог столећа до данас. Тако је још 1954. године ондашњи Земаљски завод за заштиту споменика културе и природних ријеткости у Сарајеву донио Рјешење о заштити простора од 1.600 хектара као туристичко-рекреационог подручја. Према Просторном плану СР БиХ из 1981. године, Јахорина је планирана као регионални парк природе. Опет, али овог пута према Просторном плану Републике Српске од 1996. године, Јахорина је, са извориштем Прача, предвиђена за национални парк, а касније, 2005. године, предвиђена је заштита у категорији "заштићени пејзаж". (Ко ли само измисли ову српско-француску синтагму без реалног еколошког одређења?) Осим свих тих проглашавања и "предвиђања" заштите, подручје Јахорине уврштено је од 2002. године на Привремену листу националних споменика Босне и Херцеговине, са циљем да се сачувају (да ли само привремено?) изузетне природне вриједности и љепоте ове планине! Љепота - једна од "грдних" заштита, од којих ја, хоџајући болан Јахорином, не видјех неке велике хазне.

Клима и флора Јахорине и околине

Ни клима Јахорине не може се посматрати као јединствен феномен, због утицаја различитих фактора живе и мртве природе (еколошких фактора) на поједине метеоролошке елементе климе.

Типови еко-климе Јахорине условљени су њеним географским положајем у планинском систему Динарида, тј. односом према Јадранском мору у смјеру југа и југозапада, те односом према Панонској низији (бившем Панонском мору) у смјеру сјевера и сјеверозапада. Другу групу значајних



фактора за диференцијацију еко-климе Јахорине чине орографски фактори: надморска висина, експозиција и инклинација.

Трећу групу еколошких фактора који утичу на климатску разноврсност Јахорине чине типови стијена и типови земљишта.

Осим наведених природних фактора, не треба занемарити четврту групу фактора, који утичу на данашњу разноврсност климатских прилика Јахорине. То су антропогени фактори, односно дјеловање човјека на природну климатогену вегетацију, односно еко-системе у цјелини.

Сваки појасни еко-систем Јахорине има специфичну микроклиму, која је дефинисана средњом годишњом температуром, апсолутном минималном и апсолутном максималном температуром, средњом годишњом влажношћу ваздуха и земљишта, средњом годишњом количином падавина и њиховим распоредом током године, те специфичном динамиком транспирације и фотосинтезе, тј. специфичним прометом материје и енергије током године, што има за резултат специфичну количину и квалитет биопродукције.

Највиши појас Јахорине чине планинске рудине на карбонатима, које заузимају само највише и сјеверу експониране врхове Голе Јахорине.

Средња годишња осунчаност врхова Јахорине процјењује се на око 2.000 сати, од чега 1/3 отпада на зимски период, 1/3 на љетни период, а остатак на међусезоне. По осунчаности, како у љетном тако и у зимском периоду, Јахорина спада у врх европских планина са најповољнијом еко-климом за развој зимског и љетног туризма. Интензитети свјетлости на јужним експозицијама Јахорине, при нагибу од око 45°, премашују зими 80.000 лукса, а током љета и 100.000 лукса.

Средње годишње температуре у овом највишем уском појасу најчешће варирају за 1° до 2° С, апсолутне минималне се спуштају током зиме на око -40° С, а апсолутне максималне на површини тла током јула и августа расту и до 40° С на јужним експозицијама и при нагибу од око 45°. Средња годишња релативна влажност ваздуха варира најчешће између 30 и 50%, апсолутна минимална у подневним сатима током јула и августа се спушта до око 10%, а апсолутна максимална током јесени и прољећа често расте и до 100%.

Транспирација у овом појасу је веома висока због снажних планинских вјетрова, што веома негативно утиче на биопродукцију. Количина падавина у овом појасу је веома висока и њен годишњи просјек по метру квадратном је око 1.500 мм, али због сталних вјетрова и плитког тла, кише бивају слабо искоришћене, а снијег бива однијет у сусједне вртаче субалпског или у долине горског појаса.

Дужина трајања снијечног покривача на Голој Јахорини варира између пет и шест мјесеци, а његова висина креће се најчешће између 30 и 70 см.

Горњи дио субалпског појаса на Јахорини заузима највеће површине Голе Јахорине, која је некада била обрасла сибирском клечицом (*Juniperus sibirica* Willd.) и бором кривуљом или клековином бора (*Pinus mugo* Turra). Средња годишња осунчаност овог појаса је на сјеверним експозицијама знатно нижа него на јужним, као и температуре, што има за посљедицу дуго задржавање снијега и дугу зимску сезону. Средње годишње температуре у овом појасу најчешће варирају између 2° и 4° С, апсолутне минималне се спуштају до -35° С, а апсолутне максималне, током јула и августа, на југозападним експозицијама на површини тла достижу и преко 40° С.

Доњи дио субалпског појаса припада шумама смрче, Висианијевог јавора и субалпске мезијске букве. Средња годишња осунчаност у овом појасу је редукована, како сјеверном експозицијом, тако и високим дрвећем. Средња годишња температура варира између 4° и 6° С, апсолутна минимална је око -30° С, а апсолутна максимална око 30° С. Средња годишња релативна влажност ваздуха варира између 65 и 75% у проријећеним шумама, а тамо гдје су шуме деградиране између 55 и 65%. Биопродукција варира између три и пет тона по хектару годишње.

Горски и шумски појас Јахорине, у најширем смислу ријечи, састављен је од најбујнијих мјешовитих лишћарско-листопадних и четинарских састојина смрче, Висианијевог јавора, горског јавора, букве и јеле, а на доњој ивици од чистих букових шума, заједно са јавором: горским, млијечом или кленом.

Средње годишње температуре у овом појасу најчешће варирају између 6° и 8° С, апсолутне минималне између -25° и -30° С, а апсолутне максималне између 20° и 25° С у шуми, односно између 25° до 30° С у горским ливадама српске панчијије. Средња годишња релативна влажност ваздуха је у шумским еко-системима најчешће између 75 и 85%, а на ливадама горског појаса између 65 и 75%.

Мр Саво Живковић

Ој, јаворе, јаворе
ти си дрво најбоље
од тебе се гусле праве
чује се до Саве.




 Заштита шума

ПРИСУТНА ПОЈАВА МАСОВНОГ СУШЕЊА ШУМА

У оквиру редовних активности Оперативни тим за заштиту шума ЈПШ “Шуме Републике Српске”, у мају 2013. године, констатовао је да је крајем 2012. и на почетку 2013. године, на цијелом подручју Републике Српске присутна појава масовног сушења појединачних и мањих или већих скупина стабала.

Теренским обиласком шумских газдинстава “Добој”, “Борја”, “Романија” “Панос”, “Горица” и “Височник” и панорамским прегледом састојина, закључили су да је појава сушења нарочито изражена у састојинама које се налазе на стрмим, плитким и задњих година врло сувим земљиштима.

На подручју ШГ “Приједор” у лишћарским састојинама (доминантне врсте су буква и кестен), присутне су извале и преломи који су настали као посљедица ледене кише и обилних снежних падавина почетком 2013. године.

Појава сушења није присутна само у државним него и у приватним шумама.

Најугроженије врсте дрвећа су храст китњак, јела, смрча, али и бор на природним стаништима. Појава сушења је присутна како у природним тако и у вјештачки подигнутим културама. Једноставно нема правила.

Шуме храста китњака и јеле у БиХ и у Европи уопште су дестабилизоване и у појединим подручјима забиљежено је њихово масовно сушења и умирање.

Климатски фактори имају важну улогу на опште здравствено стање и стабилност свих еко-система па тако и

шумских. Изразито сушни периоди у задњих 10 година (посебно 2003, 2007, 2011. и 2012. година), али и изразито ниске зимске температуре (посебно 2002. и 2011) довеле су до физиолошког слабења састојина.

Појава се најчешће доводи у везу с промјеном климе, честим и дуго-трајним сушама, касним прољећним мразевима, ниским зимским температурама, загађеношћу животне средине, едафским факторима, погрешним системима газдовања, што за посљедицу има уланчавања секундарних штеточина (биљних болести и инсеката).

Међу секундарним штеточинама, које у одређеним условима постају примарне, свакако предњаче дефолијатори у лишћарским и покорњаци у четинарским састојинама.

Да би се избјегла већа нестабилност шумских еко-система и спречавања градације поткорњака и других штетника, неопходно је правовременим мјерама примјеном механичких мјера борбе, односно санитарним сјечама “нападнутих” стабала спријечити ширење заразе и веће економске и еколошке штете.

Оперативни тим је Управи пре-

дузећа предложио да сви организациони дијелови у којима је присутна појава сушења треба да предузму појачане мјере на санацији случајних ужитака.

Оперативни тим је дана 13.05.2015. године Управи предузећа доставио Извјештај о стању популације поткорњака у ШПП “Соколачко” и “Ханпјесачко”.

У договору с извршним директором за производњу Оперативни тим је 04. и 05. маја 2015. године био на подручјима којима газдује ШГ “Романија” Соколац и ШГ “Височник” Хан Пијесак. На наведеним подручјима је дошло до пренаможења (градације) поткорњака. Првенствено су то *Ips tyrographus* (осмозуби смрчин поткорњак) и *Pityogenes chalcographus* (шестозуби смрчин поткорњак).

ПОДРУЧЈЕ ШГ “ВИСОЧНИК” ХАН ПИЈЕСАК

Теренски обилазак је извршен у ПЈ “Јавор” у одјелу 82 (радна јединица Хан Пијесак) и у одјелу 32 (радна јединица Плана).

Одјел 82 припада газдинској класи 1208 (а) - шуме букве и јеле са смрчом



на дубоким киселим смеђим земљиштима и 1209 (б) - шуме букве и јеле са смрчом на серији кречњачких претежно плитких земљишта.

У овом одјелу у току 2014. године извршена је дознака "случајних ужитака" у количини од 204 м³, који нису у потпуности реализовани до почетка зиме, око 100 м³ је остало нереализовано. По процјени управника радне јединице Хан Пијесак и референта за заштиту шума у радној јединици у овом одјелу има још око 250 м³ нових сушица које треба тек дозначити, а које су посљедица пренамножења поткорњака (*Ips tyrographus* и *Pityogens chalcographus*). У овом одјелу присутно је интензивно сушење у скупинама које се шире и спајају у један већи појас. Углавном се ради о поткорњаку *Ips tyrographus*.

Одјел 32 припада газдинској класи 1222 - шуме смрче и бијелог бора на серији кречњачких, претежно плитких земљишта. У овом одјелу је у току 2014. године дозначено око 200 м³ случајних ужитака. Све сушике нису реализоване до почетка зиме. У одјелу су постављене феромонске клопке, а феромони су постављени заједно и (за *Ips tyrographus* и *Pityogens chalcographus*) у исту клопку. Број уловљених јединки је у моменту обиласка био мали, али клопке су тек постављене јер временске прилике (снијег) нису дозвољавале раније постављање. Овдје је доминантно сушење ивичних и превршених стабала, које је настало као посљедица сњеголома.

Феромонске клопке нису још све постављене, до 08.05.2015. године на Ханпијесачком шумскопривредном подручју постављена је укупно 371 клопка, за све врсте поткорњака. У 2014. години на читавом подручју било је постављено око 520 клопки.

ПОДРУЧЈЕ ШГ "РОМАНИЈА" СОКОЛАЦ

У радној јединици Каљина прегледан је одјел 86. У 2014. години у овом одјелу реализовано је 1.112 м³ случајних ужитака. Сушење је постављено и процјена стручних лица шумског газдинства је да треба поново дозначити нове случајне ужитке у количини од око 720 м³. Уз саму ивицу шуме овог одјела налази се пилана, а слојажи неокораног отпатка дрвета налазе се у самом одјелу. Жаришта која су настала у претходном периоду се и даље шире, без обзира на то што су постављане клопке с феромонским препаратима и што се редовно реализују случајни ужици. У овом одјелу су постављене двије клопке (пар клопки - за великог и малог поткорњака). На овом подручју у свим клопкама су раздвојени феромонски препарати за *Ips tyrographus* и *Pityogens chalcographus*.

У другом дијелу одјела, у центру жаришта поткорњака постављене су

двје клопке. У првој је ухваћено око 400 јединки поткорњака *Pityogens chalcographus* у пет дана (1-5. мај), а у другој клопки за исти период има око 3.700 јединки поткорњака *Ips tyrographus*. У обје клопке има у одређеном проценту и друге врсте поткорњака. У трећем пару клопки у истом одјелу великог поткорњака има око 4.500 јединки, а малог скоро да и нема.

У одјелу 68/1 постављен је такође пар клопки, али овдје има много мање јединки него у претходним одјелима, око 150 јединки и великог и малог поткорњака (за шест дана контроле бројања). Иста ситуација је и са одјелом 68/2.

У одјелу 68/1 у 2014. години реализовано је око 450 м³ случајних ужитака, а тренутно има око 800 м³ нових сушица које је потребно уклонити из састојине.

У одјелу 68/2 у 2014. години реализовано је око 700 м³, а тренутно има око 500 м³ нових сушица које је потребно уклонити из састојине. У овим одјелима постоје прогале настале сушењем шума, међутим ти дијелови одјела се прилично добро обнављају. Овдје је потребно нагласити и да на овом подручју постоји велики број нелегалних пилана (око 130), које су често инсталисане уз саму шуму. Остаци настали прерадом шумских дрвних сортимената одлажу се у шуму и аутоматски стварају услове за појаву потенцијалних нових жаришта поткорњака.

У радној јединици "Каљина" укупно су постављене 72 феромонске клопке (36 пари) на површини око 6.000 ха, односно на око 80 ха једна клопка. На дан 08.05.2015. године, за читаво шумскопривредно подручје, постављене су укупно 272 клопке за све врсте поткорњака.

У 2014. години на читавом Романијском шумскопривредном подручју било је постављено око 300 клопки.

ЗАКЉУЧАК И ПРИЈЕДЛОГ МЈЕРА

Процес појаве масовног сушења шума на Романијском и Ханпијесачком подручју присутан је задњих неколико година, али није само посљедица дјеловања поткорњака, већ и других фактора који су били "окидач" за физиолошко слабљење дрвећа, односно шумских еко-система и стварање предуслова за (пренамножење) градицију поткорњака као што су: сњеголоми, сњегоизвале, вјетроломи, стрес услед поремећаја климатских фактора, прије свега суша...

Временске непогоде из 2009. године захватиле су Хан Пијесак и Соколац. Резултат тога су појаве сњеголома и сњегоизвала, ломљење врхова стабала и на крају сушење појединачних стабала или група стабала на мањим или већим површинама, појава штеточина (прије свега поткорњака) и биљних болести. Пове-

ћање бројности поткорњака такође се може довести у везу са укидањем корања 2009. године, дјелимично и непотпуним скидањем коре са пањева четинара, а уз познату чињеницу да су поткорњаки секундарне штеточине које под одређеним условима постају примарне штеточине.

Све горе наведено наводи да овај процес не можемо гледати као посљедицу само једног фактора. Овдје се ради о тзв. уланчавању штета...

Оперативни тим је Управи предузећа предложио:

1. појачане мјере које треба предузети,
2. да се обавијести ресорно министарство,
3. измјену дефиниције случајног ужитака.

Оперативни тим је мишљења и Управи предузећа предлаже сљедеће мјере:

- Хитно извршити санацију жаришта, односно дознаку и уклањање свих нападнутих и насељених стабала из шуме.

- На нивоу шумских газдинстава формирати оперативне тимове.

- Неопходно је извршити измјену дефиниције случајног ужитака, (Правилник о шумском реду, члан 4, став 2), да би се санација жаришта успјешно урадила.

- На подручјима гдје се јављају нова сушења, а терен није "покривен" феромонским препаратима мониторинг урадити постављањем ловних стабала. Мониторинг четинарских састојина, односно број феромонских клопки и врсту феромона, у 2016. години планирати на бази резултата мониторинга у 2015. години и физиолошке стабилности четинарских састојина. При доношењу плана сјече случајних ужитака у 2016. години користити резултате мониторинга из 2015. године. У Приручнику Извјештајно-прогнозне службе (у случају градиције) предложено је да се на сваких 0,5 хектара постави најмање једна клопка.

Обавезно гуљење коре (корање), односно измјена члана 7. Правилника о шумском реду и Правилника о допуни правилника о шумском реду ("Службени гласник Републике Српске" бр. 13/09 и 26/09). Уколико законска и подзаконска акта дозвољавају да ресорно министарство на приједлог Управе предузећа донесе наредбу о ограниченом увођењу корања на угроженим подручјима.

- Квалитетније гуљење пањева.
- Провјера квалитета феромонских препарата.

Оперативни тим за заштиту шума, ради процјене укупног здравственог стања свих састојина и благовременог предузимања мјера на санацији учених промјена здравственог стања, мора много више времена да проведе на терену, зашто је потребно испунити техничке услове.



ШУМЕ СУ НЕ(ОБНОВЉИВИ) РЕСУРСИ

- **Смарагдни змај, краљевска пауловнија или само пауловнија, име је добила по војвоткињи Ани Павловној од Русије, кћерки цара Павла И, краљици Холандије (1795-1865). Листопадно је дрво, поријекло води из Кине, гдје и данас постоји обичај да се посади дрво пауловније када се роди дјевојчица. Зрела је за сјечу када дјевојка стаса за удају, што говори о брзини раста.**



Од дрвета се резбаре разни предмети дјевојци за мираз. Резбарење дрвета пауловније је умјетничка форма у Јапану и Кини. Жичани инструменти у Азији праве се од пауловније, укључујући и цитре, јапански кото и корејски гиагеум.

Легенда каже да ће птица Феникс слетјети на дрво пауловније ако је добар владар на власти. У Кини се узгаја и користи око 3.000 година. Има је у Јапану и Кореји.

Има је у Бањалуци на обали ријеке Црквене и код мене у дворишту.

У посљедњих неколико деценија побуђује значајну пажњу стручне јавности широм свијета. У Аустралији је основан Институт за пауловнију. Пољски научник Марек Лумбовски издвојио је серију од седам клонова ове врсте. Разлога за то има више, а састоје се у следећем:

- Пауловнија апсорбује 10 пута више угљен-диоксида (CO_2) од других врста. На примјер: четири јутра шуме ПАУЛОВНИЈЕ у једној години апсорбује 13 тона CO_2 из атмосфере и утиче на климатске промјене. Због тога је пауловнија погодна за зелене инвестицијске шеме и трговање зеленим сертификатима.

- Пауловнија необрађена земљишта претвара у зелена поља. Еколошки је прихватљиво рјешење за култивисање земљишта уништеног људским активностима. Идеална је за ојачавање ријечних обала у борби против ерозије. Градови и општине могли би уз подршку јавности остваривати еколошке пројекте кориштењем пауловније, а истовремено за шумарске потребе могли би се користити програми за рурални развој. Има дубок и разгранат коријенов систем који продира дубоко и може се користити у спречавању ерозије тла.

- дрво је лако попут липе, а има тврдоћу букве, свијетле боје, широк спектар употребе,

- веома декоративно дрво са великим листовима пречника до 70 cm готово у ранијим годинама, цвјетови су љубичасте боје, мирисни и гроздасти, те се стога може користити у ортикултури, пејзажној архитектури и као дрворедна садница,

- одликује се брзим растом готово у првих 15-20 година. Поређења ради, бору који има добар прираст у висину потребно је 25 година да достигне висину односно масу коју би пауловнија достигла за пет година,

- велике димензије, у Америци у држави Пенсилванији у граду Филаделфији забиљежен је пречник од 196 cm, висина 32 m и пречник круне 21 m,

- велик принос, од једног стабла може се добити 1 м³ дрвета,

- дрво се не увија, не пуца и не деформише током сушења, лако руковање, при сјечи трупци се не криве и дуго задржавају добар квалитет, добре изолационе и акустичне карактеристике,

- дрво садржи минималне количине влаге, што доноси уштеду код његовог сушења. Вријеме потребно да се добије дрво пауловније с 12% влаге и 25mm дебљине при машинском сушењу је 24-48 сати, односно 30-40 дана при сушењу на зраку (истом дрвету храста треба двије седмице машински и годину дана на ваздуху). Није потребно вјештачко сушење, чиме се избегавају трошкови те врсте,

- земљиште пошумљено пауловнијом може се користити и као пољопривредно, а лист као додатак исхрани домаћих животиња,

- обнова шума на голетима готово на сиромашним земљиштима,

- Будући да плантаже могу дати низ социолошких и економских користи и



могу допринијети задовољавању свјетских потреба за производима шумарства, потребно их је користити за допуну газдовања и смањењу притиска на природне шуме. Пројектовањем и распоредом плантажа треба се подстицати заштита, обнова и очување природних шума, а не повећавати притисак на исте.

Из тог разлога ЈПШ “Шуме РС” у склопу активности и приједлога мјера за успјешно пословање у 2015. години, планира активности на стварању потребних предуслова и подизању првих плантажа **пауловније**.

Одлуком Управног одбора број 76/03 од 28.10.2003. године, у ЈПШ “Шуме РС” формиран је организациони дио за сјеменско-расадничку производњу, са јасно прецизираним дјелатностима које ће обављати.

ЦСРП Добој посједује кадровску и материјалну спремност за спровођење таквог пројекта.

У производном програму организационог дијела ЦСРП заступљена је врста пауловнија у мањим количинама, те се не може говорити о непознатој врсти. У досадашњој производњи у ЦСРП-у узгајане су двије врсте рода *Paulownia* и то *Paulownia tomentosa* (сомтасто, длакаво) и *Paulownia elongata*. Обје врсте су показале особине веома брзог раста и развоја, али су такође показале велику осјетљивост на ниске температуре. На температурама испод -10°C долази до измрзавања љетораста. Биљке се наредне вегетационе сезоне регенеришу и настављају са растом, али долази до губитка прираста и деформације надземног дијела. Тренутно ЦСРП Добој располаже са 800 г сјемена врсте *Paulownia tomentosa*, које ће бити посијано на прољеће. Очекивани број садница ове врсте је до 10.000 комада.

Двије врсте рода *Paulownia* и то *Paulownia Shan Tong* и *Paulownia Bellissima* су хибриди који су добијени укрштањем врста из овог рода и који су отпорни на мразеве и сушу. Такође, размножавање ових хибрида захтијева посебне методе и то размножавање културом ткива “in vitro”. Описане особине ових култивара су се показале у другим срединама, што значи да приликом одлуке о уношењу ових врста и

оснивању засада и плантажа потребно је **извршити огледна посматрања** тих врста у нашим условима средине те на основу тих показатеља ићи у даља планирања. Такође су у току активности на осавремењавању расадничке производње у ЦСРП, те паралелно с тим треба радити и на овој проблематици.

Основне правце дјеловања у наредном периоду потребно је усмјерити на сљедећи начин.

У току су активности Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде на вредновању и признавању полазног материјала за производњу репродуктивног материјала, гдје ће се уобзирити и наведена врста.

Потребно је у сарадњи са свим организационим дијеловима ЈПШ “Шуме РС” извршити увид у заступљеност врсте пауловнија у градским и осталим зеленим површинама широм Републике Српске. Након снимљеног стања предложити врсту пауловнија која би ушла у процес регистрације, чиме би се обезбиједила потребна документација, и задовољила законска обавеза.

Од свих организационих дијелова затражити информацију којим површинама располажу за ове потребе. Након добијених података извршити анализу земљишта.

Свакако користити искуства подизања плантажа у Србији.

У расадницима ЦСРП има слободних површина, и исти располаже одговарајућом механизацијом за припрему земљишта за подизање плантажа. ЦСРП Добој располаже потребном површином за подизање огледних засада ове врсте. **У расадницима ЦСРП Добој површина од цца 75 ха може се преиначити у површину за плантажни узгој ове врсте.** Тренутно је на располагању сса 25 ха.

ЦСРП Добој располаже лабораторијом и опремом, те хладњачом, која се **уз минимална улагања може оспособити за формирање лабораторије за размножавање “in vitro”** методом, које је једини поуздан начин размножавања, који у потпуности задржава особине дате врсте, што је у овом случају неопходно.

Набавка садног материјала и дру-

гог материјала вршиће ЦСРП у сарадњи са Управом предузећа, у складу са чланом 9. Закона о репродуктивном материјалу. С тим у вези треба направити пројекат имплементације хибрида рода *Paulownia* у ЈПШ “Шуме РС” за чију израду би носиоци активности били Управа предузећа и ЦСРП Добој.

Подизање плантажа, њега култура и стручни надзор, **формирање и регистровање матичњака** ове врсте. ЦСРП Добој располаже адекватним површинама, а упознат је и са процедуром регистрације, контроле и поступања са матичњаком.

Даље активности састојале би се у организацији семинара и едукацији кадрова и радника који ће радити на овом пројекту, чији би носиоци активности била Управа предузећа.

С обзиром на то да се ради о озбиљном пројекту, приједлог је да се Финансирање имплементације пројекта хибрида рода пауловније и подизања плантажа рјешава из средстава посебних намјена за шуме - проширена репродукција, чији би носилац активности било Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде.

Након прибављених података, потребно је на основу Правилника о начину прикупљања, критеријума за расподелу средстава и поступку коришћења средстава посебних намјена за шуме (“Сл. гл. Републике Српске” бр. 45/14), и прецизно снимљених површина и стања на терену, урадити приједлог **пројекта за финансирање у оквиру проширене репродукције шума за 2015. годину, за ове радове** (“Сл. гл. РС” број 45/14).

Коришћена литература:

“Декоративна дендрологија” - проф. др Емилија Вукићевић

“Семенарство шумског и украсног дрвећа и грмља” - проф. др Слободан Стилиновић

ФСЦ Национални стандарди “Каталог највећих стабала Републике Српске” група аутора

“Вртларска енциклопедија” Морис Кутињо

Законска регулатива

Момчило Ђулум,
дипл. инж. шумарства



Човеков однос према природи

- Од највећег значаја за живот, развитак и ширење људског рода на Земљи биле су на првом месту промене кроз које је пролазила Земља у свом односу према Сунцу, затим геолошке промене на Земљиној површини и разноврсни климатски утицаји.
- Као небеско тело Земља се окреће око Сунца, које је извор топлоте на Земљи. Њен однос према Сунцу, нарочито угао под којим је њена осовина нагнута приликом окретања око Сунца, није био сталан, него се унеколико мењао. То је имало за последицу промене топлотних прилика у појединим крајевима Земљиним.

Зна се поуздано да је од времена човекова постанка на великим деловима Земљине површине било глечерских периода, за време којих су глечери захватили врло велике површине и у вези са тим била је и знатна хладноћа. За време трајања тих делови човечанства су живели у врло тешким приликама, борећи се са огромним напорима за свој опстанак, и услед тога је њихово напредовање и ширење било готово сасвим онемогућено. Али су та борба и хиљаде година живота у врло хладним климатским приликама несумњиво имали врло знатног утицаја и на телесне и на душевне особине човекове. А у временским разменама између појединих глечерских периода настајала су топлаја међуглечерска времена, која су била много повољнија за људски живот и за ширење човеково по удаљеним крајевима Земљиним.

Хлађење Земљине коре, које је почело још кад се Земља била издвојила из васионе као засебно небеско тело, наставило се кроз сва доцнија времена и траје још и данас. То је хлађење имало за последицу врло многобројне и разноврсне промене на Земљиној површини: једни су се делови Земљини издизали и постајали копна и планине, а други су се опуштали и стропоштавали, тако да их је испунила вода, те су постајали језерима, или их је преплављивала вода суседних мора или океана.

Услед ових промена били су поједини од данашњих континента у ранијим геолошким периодима у међусобној вези широким копненим површинама које су доцније потонуле под морску површину. Тако се нпр. зна да је од времена човекова постанка Азија имала копнену везу на једној страни с Аустралијом и на другој страни с Америком, а Европа на једној страни с Малом Азијом и Африком (преко Јеђејској и Средоземног мора), а на другој страни с Америком. Ове копнене везе су биле од врло великог значаја не само за ширење човеково с једног континента на други, него и за распрострањење разних врста биљног и животињског света, које су биле од утицаја на човеков живот...

Клима утиче на човека непрекидно



и врло много и количином топлоте у ваздуху и својом влажношћу, тј. количином водених талоба и њиховим распоредом преко године. Осим тога, и правци и јачина ваздушних струја, које зовемо ветровима, такође су знатан саставни део климатских утицаја на човека.

Климатски су утицаји у сваком крају и у сваком месту на Земљи изложени непрекидним променама: они су, не само различити у разним годишњим временима, него се мењају и у току сваког дана (друкчију топлоту има нпр. дан а друкчију ноћ, а разликују се у том погледу и делови дана и ноћи једни од других). И са висином земљишта клима се мења: у истом пределу на Земљи хладноћа је све већа што се више пењемо на планинске висине и обрнуто.

Утицај климе на човека је утолико већи што је човеково тело потпуно голо, те није природним начином никако заштићено од тих утицаја. Поред тога што клима утиче непосредно на човеково тело, њен је утицај веома знатан и у другом једном погледу: топлота, влага и ветрови неке земље имају пресудан утицај на успевање биљног и животињског света, који је за човеков живот од врло великог значаја.

У борби са климатским утицајима човек се мора помагати разним средствима, која су га довела до про-

наласка ватре, одела и куће (или колибе). А са тим проналасцима човеку је омогућено да с успехом подноси и савлађује и оваке климатске прилике какве пре тих проналазака није могао подносити и да се насели и по оним врло пространим деловима Земљине површине који имају или врло хладну или врло топлу климу (поларни и тропски крајеви).

Утицаји земљишта. Земљиште на коме човек живи утиче на њега својом вертикалном и хоризонталном разграном, затим својим природним богатством и каквоћом и количином својих вода.

Висински облици неке земље утичу врло много на човека тиме што од њих зависи њена пролазност, тј. могућност прелажења (или путовања) из једног њеног краја у други, а услед тога и могућност мешања и саобраћајних веза међу разним групама људским.

Мешањем једних народа и племена са другим врше се разноврсне промене у њиховим особинама и често долази и до потпуног спајања и изједначења сасвим различитих етничких група људских, а саобраћајне везе јако олакшавају живот људски, јер се њима (путем трговине) долази до многих корисних предмета који служе исхрани и другим потребама човековим, а који су производ других, често врло удаљених, земаља и народа. Уз то се оваквим везана преносе разноврсна знања од једне групе људске другој.

Врло високе планине су сметња таквим везама међу разним људским групама, док их напротив равнице, речне долине и уопште ниска земљишта јако олакшавају. Високе су планине непогодне за људски живот и због своје веће хладноће и још због тога што ваздух на великим висинама нема довољно кисеоника, који је преко потребан човекову организму. Са друге стране су високе планине врло често одлична заштита многим народима од непријатељских напада.

Хоризонтална разграна или *разућеност* неке земље према мору чинила је да су се људи који су живели на морским обалама могли врло рано осмелити да почну макар и на slabим и простим чуновима и сплавовима пловити по мору. Најпре су се упуштали само од једне оближње обале



до друге и од једног острва до другог, најближег, али су затим пловили на све даља растојања и у толико даље уколико су више успевали да усаврше своја средства за пловидбу. Ове су пловидбе биле од великог и многоструког утицаја на огромне делове човечанства. Оне су им помогле да се рашире по далеким земљама и острвима и преко њих су долазили у додир и мешали се врло различити народи и племена људска.

За пример нам могу послужити веома далеке пловидбе и ширење по Великом океану Малајаца и Полинежана; врло жива и разграната трговина и оснивање насеобина старих Грка и сличан, али много величанственији, пример данашњих Енглеза, који су се раширили по свим деловима света. И наш народ у приморју Јадранског мора се одавно одао с особитим успехом морепловству и долазио је још у прошлим вековима у додир са свима образованим народима на свету.

Састав земљишта (тј. материје из којих је оно састављено) врло много утиче на успевање биљака, а тиме и на човеков живот. Пошто је у речним долинама земљиште пуно речног наноса, у коме је много хранљивих састојака за биље, оне су обично најплоднији крајеви на Земљи и услед тога врло погодне за људски живот и од најстаријих времена густо насељене. Сличну вредност имају и врсте земље које су постале распадањем од стена и од плазина (ситног материјала од истрошених стена) које се нагомилалају по суподинама великих планина.

Земљиште може бити богато и разним *минералним материјама* које су од вредности за исхрану или за друге потребе човекове. Међу њима на прво место долази со за јело, која се добија из камене соли у Земљиним слојевима или из сланих вода (извора, језера и мора), затим разне врсте камена и земље.

Још од најстаријих преисторијских времена људи су преносили неке врсте камена, погодне за прављење оруђа, из врло удаљених крајева Земљиних у друге који их нису имали. А врло се давно развила жива трговина и скупоченим драгим камењем као накитом и особито лепим мрамором и сличним врстама камена за грађевинске потребе. Од особног значаја за човечанство је врста земље (иловача) која служи за прављење посуђа, а које такође има свуда, и разне земље за добијање минералних боја, које су још ређе, тако да су од прастарих времена биле узроком далеких трговачких путовања.

Од коликог је значаја *количина воде* за пиће и за друге потребе човеково, јасно се види кад се упореди бедни живот људски по безводним, сушним степима и пустињама (нпр. живот Бушмана у Калахари и многих

племена у Сахари) са бујним и напредним животом у областима великих речних сливова Хоанга и Јангцек-јанга, Ганга и Нила, Мисисипија и Дунава.

И каквоћа воде за пиће од великог је значаја: тзв. тешке воде, које су пуне кречних и других материја, врло су нездраве и узрок су и разним болестима код људи који морају да их пију (гушавост, разне болести желуца и др.).

Земље богате водом имају често и велике реке којима се може пловити и онако исто као и преко мора и океана одржавати живе саобраћајне и трговинске везе и вршити мешање међу народима и племенима. Врло многе реке су још од особите користи људима и тиме што плаве и наводњавају своје долине, које људи претварају у родна поља, затим и својим богатством у рибама и разним другим корисним животињама и биљкама.

Има штавише много људских група које због ових користи од воде и због заштите која им она пружа од зверова и од непријатеља стално жива на самој води, крај обала речних, језерских и морских, већина на тзв. сојеницама (колибама, подигнутим на сохама или кољу, пободеном у дно водено), а негде на сплавовима или чамцима. Још у праисторијско доба су многа људска племена живела на таквим сојеницама, а данас живе нпр. многи Малајци, Меланезани и тропски становници Африке и Америке. Врло многобројни Кинези и нека тропска јужноамеричка племена на речним сплавовима, а нека од ових других као и Огњени Острвљани проводе скоро цео век у чамцима на води.

Утицаја биљног и животињског света. Врло многе биљке и животиње су човеку *од користи* тиме што му служе за храну и за разноврсне друге потребе у животу: за одевање, прављење склоништа и колиба, оруђа, оружја итд. У најстаријим временима свога развика човек није умео преправљати биљне и животињске материје *себи* за храну и за остале потребе, него их је употребљавао у њиховом природном стању, онако како их је нашао готове у природи, као што их данас употребљавају многа људска племена која су заостала на врло ниским ступињима развика. Али се после човек научио да многе корисне биљке сам негује, а животиње да лови и да их припитомљава и уједно да од биљних и животињских материја помоћу ватре и разних других начина справља себи угоднију и разноврснију храну и да израђује многе предмете за своју употребу. Тим је живот човеков у врло многим пределима јако олакшан и штавише омогућен је и у врло пространим пределима у којима пре тога човеку није било никако могуће живети.

Неговање појединих корисних

биљака човек је преносио приликом својих сеоба са собом или су га људи учили једни од других, тако да су се многе од тих биљака распрострале по великим долинама Земљиним. То су тзв. *културне биљке*, међу којима на прво место долазе разне врсте жита, кртоластих биљака и тропскога воћа, затим памук, индиго, чај, духан и др. На сличан начин се ширило и одгајивање разних врста припитомљених животиња, које називамо *домаћим животињама*.

Тако су нпр. још од давнашњих времена човеку јако сметале густе, непроходне шуме и густо шипражје и лугови од разног трновитог и подљалог биља у његовим кретањима ради добивања хране и ради саобраћајних веза са околним људским групама. А у многим тропским крајевима још и данас такве густе прашуме и шипраж веома отежавају или сасвим спречавају саобраћај. Врло многе биљке расту по родним њивама као коров, те ометају напредак човекових усева, а у тропским крајевима тај коров расте тако бујно и у толикој мјери да људи морају због њега сасвим напуштати своје најплодније њиве и замењивати их слабијом, мршавијом земљом.

Међу штетним животињама ваља на првом месту поменути зверове и разне грабљиве птице, од којих једне нападају непосредно на човека, те су опасне за његов живот, а друге му наносе штету уништавајући биљке и животиње које су човеку од користи или које човек негује. Даље, разне врсте скакаваца (особито они који лете у ројевима), мрав, буба, црва, инсеката и бактерија које изазивају плесан и труљење и наносе човеку штету на сличан начин уништавајући му усеве, воћне плодове и другу храну, кварећи му одело и домаће ствари и нападајући на њега лично ради своје исхране (бухе, ваши, стенице и сл.). Још су особита опасност за цео људски род најситније врсте животињских и биљних створова, тзв. паразита, који живе у самом човековом телу (бацили) и проузрокују разне, често врло тешке и опасне болести (болести плућа, крви, органа за варење и др.), од којих су многе још и заразне, те се брзо преносе на велики број лица и често су узрок читавим поморима у многим крајевима Земљиним.

Човек се одвајкада служио разним средствима у борби против ових веома многобројних штеточина из животињског света, али у много прилика без довољно успеха или сасвим безуспешно. Особито му је било готово немогуће сузбити страховито дејство сићушних сузразних бацила, и тек је у најновије време пошло људима за руком да пронађу начине за уништавање и већине од тих бацила и за сузбијање њиховог наглог ширења.

Др Јован Ердковић



Представници ЈПШ „Шуме Републике Српске“



Учесници из Европе

У ПОСЈЕТИ СЈЕДИЊЕНИМ АМЕРИЧКИМ ДРЖАВАМА

• Заједничка делегација ЈПШ „Шуме Републике Српске“ и Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде боравила је у Сједињеним Америчким Државама, у периоду од 03. до 06. новембра 2014. године, а на позив PhD William R. McNee који је предједавајући Wisconsin Department of Natural Resource, USA.

Повод за позив је била жеља да се на Годишњој конференцији о губару коју сваке године организује National Gypsy Moth Management Board, још од 1980. године, прикажу достигнућа и начин борбе са губаром у Европи, те да се са домаћинима успостави линк за сарадњу у будућности.

Делегација из Републике Српске у саставу Мирослав Деспотовић из Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде и Саша Дрљача из Истраживачко развојног и пројектног центра ЈПШ „Шуме Републике Српске“ је у Louisville, Kentucky, USA град у коме је одржана конференција стигла 02. новембра.

Добродошлицу у прелијепом Galt House Hotel је у име домаћина пожељела Lusy Hunt, предједавајућа Конференције.

Први дан Конференције је, након поздравног говора PhD John Obrucki и предједавајуће Lusy Hunt, протекло у презентацији годишњих извјештаја сваке америчке савезне државе појединачно и у конструктивним дискусијама о извјештајима.

Другог дана Конференције у пријеподневним сатима су презентовани научни радови везани за развој биолошких мјера борбе са губаром, као и два рада о медијској популаризацији борбе против губара.

Послијеподневни сати су програмом конференције резервисани за

презентацију достигнућа из Босне и Херцеговине, Хрватске и Србије. Први говорник је био из Републике Српске, Саша Дрљача са темом : *Gypsy Moth (Lymantria dispar L.) intensity of appearance and methods of suppression in the Republic of Srpska*. Презентација је обухватила кратки историјат борбе са губаром у XX и XXI вијеку са свим значајнијим градацијама. Ипак већим дијелом презентације је доминирала тема последње градације губара и мјере које су проведене да се она сузбије. Изложена тематика је изазвала велико интересовање, с обзиром да је наше поднебље учесницима конференције прилично непознато и занимљиво, те је говорник одговорио на више питања која су занимала слушаоце презентације.

Након презентације из Републике Српске услједиле су једнако успјешни говори проф.др. Бориса Храшовеца са Шумарског факултета у Загребу и проф.др.Милке Главендекић са Шумарског факултета у Београду који су такође привукли велику пажњу свих учесника конференције.

Трећи дан конференције је био посвећен научним радовима на тему авио третирања, те о законској регулативи провођења карантинских поступака који се примјењују на територији Сједињених Америчких Држава.

У послјеподневним часовима домаћини су организовали посјету локалној фабрици за производњу дрвених буради за бурбон чувене дестилерије Evan Williams, чији смо гости били након посјете фабрици.

Четвртог дана конференције је презентовано више радова о инсектима који су, поред губара, главне економске штеточине у Сједињеним Америчким Државама. Изложена су два рада из области заштите од шумских пожара, као и један рад о

организацији службе која надзире и регулише правила камповања и паљења логорских ватри у Националним парковима, а има своје испоставе по цијелој земљи и располаже са буџетом који је фасцинантан.

У вечерњим сатима организовано је крстарење ријеком Охајо ријечним крузером током кога су уручене награде за вишегодишње учеснике и сараднике а затим службено одјављена конференција, након чега је приређен богат банкет и забава.

Учесници из Европе су имали лет тек 07. новембра у послјеподневним сатима те су нам љубазни домаћини у јутарњим сатима организовали туристички обилазак града Louisville, а потом посјету најстаријој фабрици за израду бејзбол палица у USA, The Louisville Slugger која у свом саставу има музеј посвећен овој игри са десетинама воштаних фигура најбољих играча кроз историју. У фабрици, са годишњом производњом од 1,8 милиона бејзбол палица, су нам приказали комплетну технолошку еволуцију производње од ручне израде па до данашње на CNC машинама.

По завршетку обиласка смо се опростили са домаћинима те им захвалили на свим стеченим искуствима и угодном боравку у USA.

На крају неопходно је истаћи да учесници ове конференције из Републике Српске дугују велику захвалност руководству ЈПШ „Шуме Републике Српске“ и Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде на техничкој подршци коју су пружили, затим предузећу Еко Заштита д.о.о Бијељина на материјалној подршци путовања, те Катедри за Заштиту шума Шумарског факултета у Бања Луци на стручној подршци путовања.

Саша Дрљача





Кава од жира као храна и лекарија

У народу жир је познат као изврсна храна за свиње. У гладним годинама хране се њиме и сиромашне породице. Ово већ зна сеоски сталез. Али ће ретко ко знати да је кава жира одличан лек којим се и неколике људске болести могу излечити, ако се редовно пије за неко време. Пије се или с млеком или без тога.

Људи науке од најстаријих времена па до данас, сматрају жир и биљку на којој он роди за лековите. Сем његових саставина које хране, у њему има и делића који лече. И жир и храстова кора, садрже у себи пуно лековитих састојака за лечење и унутрашњих и спољних болести људских. И народна медицина познаје добро ту лековиту силу ове биљке. Ако се пије кава од жира, могу се лечити ове болести: телесна малаксалост, бледило, болови а нарочито цурење из ушију, гуке (шкрофуле), шуљиви, затвор у цреву и стомаку, костобоља, нервозности, чамотиња, умна тромост, бесаница, наклоност сушици, и рахитис. Доктор Фердинанд Милер вели: Кад се пије кава од жира с млеком, дуже времена, онда одлично може да се излечи и, такозвана у науци, *енілеска болест*. Због тога многи доктори одређују да ту каву пију, не само сиромашни људи, него и богаташи, који би могли платити и скупље лекове за опорављење свог здравља.

За посве слабуњаву децу и ону која се нагло суше и губе, најбоље је да се кава церова жира вари у млеку и пије тако укупно са млеком у које се дода и нешто шећера или меда. Целу ту каву треба измешати и укупно са млеком пити. То је пиће за такву децу и одлична храна и лекарија, а тако и за одрасле особе.

Почем су код људи разне нарави и разне болести, то биће их можда од сто десет или мало више и мање, којима жир доноси затвор, тешку сраћку, али осталим он чини добро у свему, па и у томе. Такви треба да пробају ту каву од жира, коју ми називамо жиром и саму и с млеком, и житку и густу с тропом, па ће ваљда и за њих годити. Та *жирија* ретко коме шкоди.

Храњивост и лековитост жира познаје се из анализе хемичара. Тако они кажу да у жиру има: беланчевина, смоле, скроба, уља, кристалисана шећера, танина у виду разних киселина а и горке материје.

То је прави повод и узрок, те смо овај чланак написали. Ово што је о томе написано, узето је из исказа руских и немачких доктора. И овакву употребу жира треба увести у обичај исто као и давање шљива, уља, сапуна итд.

Не би згорега било да и свака сеоска школа има по више жира и све потребе за пржење и кување каве од њега. Слабуњавим и болешљивим ђачићима ваљало би га давати редовно место каве и других пића свуда по варошима.

И ученици у нашим сеоским школама најалост, махом изгледају као "испијени". За њих је то пиће неисказано добро. Која школа искрено ради на правилном развиту телесном и умном својих ученика, она треба и она мора пазити и на здравље њихово које се овим леком извесно поправља, ако се редовно употребљује.

Кава од жира спрема се и готови се овако:

Узме се зрео и здрав жир, храстов или церов, па се свако зрно, жирић расече на два комадића, бацајући сваки који је шувелив или црвлив. Пошто се исече тако одређена порција жира, онда се пре пржења осуши на сунцу или у пећи, па се испржи у пржуну као и кава. Али упржити га ваља колико да порумени. Ако прегори, не ваља: изгуби природни укус и мирис, а и лековитост. Стога се при пржењу мора често мешати и трести као и кава или кокице. Само треба пазити да се не препржи. Неки га осуше само добро у пећи, па га и не прже већ одмах утку, просију, варе и пију. Неки га и обаре мало у врелој води да се ублажи она жировна горчина, али то не бих саветовао. Боље је помешати са нешто упржене ражи, па је горчина умекшана, ако ко не може да трпи ону горчину, која је корисна за здравље, мада није за свачији укус. Ако се утуца и љуска жира укупно са жиром и пије тако, онда је та кава још много горча. Зато је боље увек ољуштити љуску са жира, чим се осуши. Кад се осуши расечени жир, онда се лако скида љуска, а са прсног то иде посве споро и тешко, а и прсти и руке постану црни од жирног танина и других састојака. Такозвани "сладун" није горак, али ипак треба пити где је могуће каву од церова жира, или мешати његов прах у врело млеко па га пити до миле воље, колико ко хоће. Туца се и меље онако исто као и кава.



Кава од жира

А исто се тако и кува као и кава за пиће. Боље годи здрављу кад се и дуже вари него кава. На по литра воде довољне су три кашичице жирног брашна, али не уди ако се метне и више. Кога мрзи да кува жир сваки дан, може га скувати једном колико треба за два дана. Овај одвар, зими може трајати и за три дана. Ако се справља за други и трећи дан, онда је боље да се одмах не цеди, већ пошто прођу два-три сата. После тога се процеди, па се талог или троп баца, а цеђевина наспе у чисто стакло, затвори и остави у хладовину.

Кад се спрема, вари, кава за данашњи дан, онда не треба чекати да се слегне. Ради здравља боље је да се саспе с кавом жиром приличан део тропа (сац, телва). Ко може, нека саспе са одваром и целу тельфу у млеко, па ће му још више здрављу години.

Најздравије је пити с млеком, а може се пити и без млека како је за кога пријатније. Мора се још и шећером засладити. О доручку добро је јести и комадић пржена хлеба. Хлеб од ражи у овом случају има првенство као и у многим другим. По једну велику чашу треба попити три пут дневно. Топлота овог пића мора бити увек умерена, отприлике потребна је топлота као у млека које се одмах помузе из краве. Ово важи за оне особе, које имају танку крв и вртоглавицу.

По уверењу лекара кава од жира може врло корисно заменити и *чоколаду*, а и *какао*, премда многи наши људи и не познају ове стране биљке, а и скупе су за сиромашнији свет.

Поред тога што је жирија - *жирна кава* здрава, како за одрасле тако и за децу, поред тога што не уди ни живцима ни крви, као права кава и други страни производи, који се у нас скупо продају, поред свега тога ово је пиће и најјевтиније. И стога било би и врло "патриотично", кад би се уобичајило да се место каве пије ова *жирна кава*. Ово би се могло препоручити бар свима сиротнијим сталезима нашим, особито сељачком и занатском. Колико би се само на томе могло уштедети новаца који се овако издају из земље за каву, која се за нашу земљу увози са стране и овде потроши.

Једино нужна је и овде промена као и свуда у свему животу нашем. То је закон нужности. Па зато нека се пије жирија од почетка жира па до пролећа, а доцније кава од ражи, пшенице, јечма и другог рода, који смо овде спомињали.

Жирија је сјасоносна за здравље





наше и наше деце. Жирна кава је права благодет и за здраве и за болесне. Грађанска деца уче се из малена да пију каву, а што врло уди њиховом здрављу, поштово децији живци не подносе праву каву. Баш и сами доктори и научари тврде да многа деца добијају шакозвани "фрас", а и друге бољке пијући праву каву. Најбоље жирна кава само јачава и свежи живце. С обзиром на све ово, желимо да се у Србији што пре рашири крућ поштовалаца жирне каве и да се у нашој ошачбини ошад одомаћу ово колико здраво и лековито, штолико и јевтино пиће као што је кава од жира, којој ми дајемо краћко име жирија. Хлеб од храстовој жира

Још из најстаријих времена храстова кора била је у великом поштовању код свих народа. Стари народи зваху раст: „хлебно дрво”, јер храстов жир беше тада као изврсна храна не само за стоку већ и за људе. Још и данас пеку хлеб од храстовог жира не само у Норвешкој већ и у Малој Азији, Персији, Мароку, Шпанији и Португалији. Храстов жир из топлих предела, много је сочнији и укуснији.

Пре, док није било распрострањено гајење стрмних усева, нарочито ражи, хлеб од храстовог жира у многим земљама беше једина храна. У Тунису и данас зову храст "хлебно дрво", а у Шпанији сиротнија класа (сељачки сталез) справља храну од храстовог жира на разне начине. За време ратова на Пиринејском полуострву, Французи су били принуђени да хлебом од храстовог жира исхране сву војску за неколико дана... За време грађанских ратова у Америци, око увидања ропства, беше председник Џексон вођа американске војске притишњен у храстовој шуми од Индијанаца. Због глади почеше војници и официри да гунђају и да се буне. Сви се изненадише позиву да сутрадан буду код њега на доручку, кад је наступила катастрофа да помру од глади. Позвани гости нађоше Џексона у својој колиби, а пред њима велику гомилу храстовог жира. Устајући да дочека госте, поздрави их овим речима: "Господо моја, докле су год пред нама оволике гомиле храстовог жира, ми се не смею тужити на оскудицу хране." Затим им је изнео добро печеног хлеба од храстовог жира, којим се и официри и војници добро zaloжише.

У Енглеској су у најновије време прављени опити са пецивом хлеба од

храстовог жира. Хлеб је испао много укуснији, но од шкотског овса... Храстов се жир пре употребе ољушти и остави на подесном месту да проклија, јер клијањем штирак (скроб) се преобраћа у шећер.

Храстова кора као лек

Није нужно говорити шта је храст и његова кора. Сви знамо њу и жир. Овде треба да означимо одашта лечи та кора и како се она за тај посао спрема.

Научни лекари и хемичари испитали су да у кори храстовој има танина и таничног креча, таничне магнезије, пектине, таничне соде, шећера некрсталисаног и материје - кверцина, која вреди у медицини као салицин. Према томе они су нашли да је та кора лековита у више прилика.

Купање у одвару храстове коре појачава нерве, ублажава и уклања раздражљивост, побољшава здравље и продужава живот, а нарочито кад се пије сок из храстове жиле. Доктор Ф. Милер и други велу да то пиће не само што препорођава и продужава живот, него и лечи многе неизлечиве унутарње и спољне болести.

Сок храстов добија се овако:

При крају марта месеца ископај земљу испод здраве храстове жиле, па просеци је и испод просека стави земљано лонче, али удеси тако да између коре жилине и лонца буде намештена дрвена или друга нека цев, кроз коју ће тећи сок из коре и жиле у лонац. Лонац треба покрити нечим, па и њега и жилу земљом затрпати као што је и била. Лонче треба да стоји тамо четири до шест недеља дана. После тога ископај га. Кома је тај сок нечист, нек га процеди. Од њега треба пити свако јутро по једну кашику.

И за слабуњаву децу посве је лековито и спасоносно купање дневно у јаким одвару храстове коре, које треба неколико недеља продужити.

Кад кома испадне гузно прево треба му га повратити, па онда три пут на дан уштрцавати у шупак одвара храстове коре, али да уштрцај допире тамо где прево лежи. Противу белог цвета код жена треба уштрцавати тај одвар у полни уд и прати њиме сваки дан дваред споља цео уд и околину.

Противу краста, крвавог мокрења и пролива, такође одлично лечи купање, испирање у томе одвару. Може се и пити од њега четири-пет пута дневно по једну кашику.

Кад је та болест код марве, онда тако треба и њу лечити, али дати јој два-три пута већу порцију да пије. Противу болова у материци, то је такође успешан лек.

Ко има нежан уд полни, па због тога добије лако упалу главића и кожице, он треба да пере и купа полни уд пет-шест недеља дана у томе одвару, па ће кожа тако ојачати, да ће тиме предупредити опасне последице.



Хлеб од жира

За храстов одвар треба да се ситно исече кора, која је здрава, па је варити бар један сат и оставити тако да се охлади, па онда употребити према потреби било за прање, или за купање или за пиће. Наравно, за купање треба узети доста коре и воде. И пресна и сува и дебела и танка кора угодна је за лекове, само стара кора није за то.

Врбова кора и лишће као лек

Многи доктори као и доктор Милер и Петровић велу да врбова кора може свуда заменити кинин. Они велу да је врба права благодет за народе, који станују и иначе живе поред ба-руштина и грозничавих места. Јер они се могу избавити од напасти грознице и других болести, које долазе од такве нездраве околине, ако сваки дан његови грозничавци пију - тај одвар од врбове коре. Не само то, него одвар тај добро чини кад се њиме испирају све ране и ранице и свако неприродно течење из полних удова. За такво испирање треба да буде јаки одвар. Купати децу у таквом одвару посве је добро, јер она од тога јачају и бивају здравија и напреднија. Тако исто одвар чини добро свим нервозним, раздражљивим особама. За оне који немају згоде варити кору или лишће, они нека носе прашка од те коре, па нека га изјутра саспу колико пола кашичице у чашу воде, коју треба промешати и попити. То је за предупредивање, а у часу грознице, треба такав лек узимати дваред преко дан, мада многим упут (одмах) грозница барска од тога лека прође.

Јаки одвар од врбове коре лечи и разне коњске болести, које долазе од назеба. Треба дати коњу по четири чаше на дан. Тај одвар такође је добар и противу метиља овчијега. Исто тако и прашак, који се може дати у хлебу или другом чему. Кора је најбоља кад се бере у пролеће пре листања. Боља је сува а може се употребити и сирова. Одвар треба варити дуго. Кад се узберу у пролеће пупољци врбови и осуше, онда од њих се прави пријатан руски чај, здравосан је. Зар је нужна овде друга препорука, болесниче?

Врба је свима позната. Али ипак мало људи зна да се од њене коре може справљати чај за лечење гихта (косто-боље, подагре). Кора врбе може послужити и за заустављање унутрашњих крварења. Она се у народној медицини примењује и за лечење чирева.

Др Васо Пелагић



ЖЕЛЕ ДА ПРОМИЈЕНЕ ГЛЕДАЊЕ НА ШУМЕ

- У Центар за шуме окупљени су људи шуме који размишљају о шуми и њеним потребама. Нису регистровани да би зарађивали на пројектима од посјечених стабала, већ зато што желе да промијене гледање на шуму, како би коначно у нашим главама заживјела (стара) законска одредба "шума је добро од општег интереса".



Учесници Дјечије шумаријаде

Центар за шуме (CEFOR) прихватио се посла на дуге стазе. Једна од идеја водиља је "од мале дјеце до доброг друштва". Ако у шуми не водимо рачуна о подмлатку, неће бити добре шуме. Без правилног усмјерења дјеце неће се изградити добро друштво. А кад се изгради такво друштво, онда ће се оно бринути и о шуми.

Оснивачка сједница Скупштине CEFOR-а одржана је 26.11.2011. године у

Бањој Луци. Тренутно Удружење има око 120 чланова, од чега је 87 редовних. Чланови су углавном шумари, али су заступљене и друге струке. Скупштина броји 23 члана, Управни одбор пет чланова и Надзорни одбор три члана. Сједница Скупштине се одржава два пута годишње, а Управни одбор има четири сједнице у једној години. Ова година је изборна за све органе.

Визија и мисија

Визија Удружења је изграђено друштво са развијеном свијести о шуми, чије становништво схвата широк и немјерљив значај шума и исправно се односи према шуми. CEFOR жели да као мултифункционални центар шумарства буде препознат у региону као водећа организација која доприноси изградњи таквог друштва.

Мисија Удружења је промоција шуме кроз освјешћивање становништва, образовање и практичне обуке, затим путем волонтерских акција, стварањем јединственог и масовног дјеловања у струци, ширењем позитивног шумарског духа, јачањем угледа професије, трансфером знања, стручном помоћи и савјетовањем за бизнис.

Сајт Удружења (<http://www.cefor.net/>)

Удружење на свом сајту, са синхронизованим преводима на 13 језика и страници на друштвеној мрежи Facebook (www.facebook.com/pages/CEFOR/731744146890174), најављује нове и

У Удружењу истичу да је свака шума еколошка фабрика која даје производу и користи за које не постоје друге технологије:

- Пшеницу можемо увести, али кисеоник не можемо. Шуме у свијету поклањају атмосфери скоро 100 милијарди тона кисеоника годишње, а више од 100 милијарди тона CO₂ апсорбују и претварају у органску материју и енергију. Глобални проблем је тренд смањења површина шума у свијету, посебно тропских шума. То значи нама на Земљи мање кисеоника, а више загађења. На нашем регионалном простору није проблем смањивање површина шума. Проблем је стално слабљење, исцрпљивање шума - што опет значи мање кисеоника, а више ЦО₂ и прашине у ваздуху, мање изворишта и чисте воде, угрожавање станишта за многе врсте, другим ријечима, мање живота на шумском простору. А нама све више опасности по здравље. Зато еколошко-заштитне функције шуме морају бити на првом месту, испред трупаца и профита.



- Шуму ништа не може да замијени, за производе и услуге које она пружа не постоје друге технологије.
- Још нико није успио да измјери колика је вриједност шуме, јер шума живот значи, а живот нема цијену.
- Вратимо у нашу свијест размишљање да није срамота живјети на селу и радити у шуми.

приказује реализоване активности. Истичемо неке од њих.

Прва дјечија шумаријада

Један од ријетких сунчаних дана у 2014. години био је 29. август. Тада је на шумском радилишту Гозна у Челинцу одржана Прва дјечија шумаријада у Републици Српској. Главни спонзор биле су “Шуме Републике Српске”, а ШГ “Бања Лука” одличан домаћин. Како је то све изгледало, најбоље погледајте у кратком прилогу <http://www.cefor.net/video-sa-prve-djecije-sumarijade-gozna-2014/>.

Изјава Шумаријаде:

“Дјеца су наше највеће богајство, а друго наше највеће богајство су шуме. Стој једној и другој значи лијепој будућности” изјавио је на Дјечијој шумаријади Радован Милисавић, технички директор ШГ “Бања Лука”.

Химна Шумаријаде

Велики цефоровци су својим малим цефоровцима за Шумаријаду



Брање сријемуша

припремили оригиналну пјесмарицу. Једна од пјесмица је и химна шумаријаде:

Химна шумаријаде

(шумска химна)

Шума је лијепа за меду
јер медвједи бобице једу

шума је лији мила
јер где би се иначе крила

и зеко шуму обожава
јер у њој мирно спава
шума је њихова кућа
земљина велика плућа
чувамо нашу шуму
ми дјеца из вртића
иако има ману
препуна је пругића.

Шумска салата

На Дан шума, 21. марта, CEFOR организује брање и бесплатну подјелу сријемуша (медвјежег лука) на тржници у Бањој Луци, промовишући тако здраве шумске производе.

Парк

Млади цефоровци, студенти Шумарског факултета, у марту 2014. године преуредили су једну запуштenu бетонску површину у парк. Акција је изазвала приличну медијску пажњу.

Најава

CEFOR, у сарадњи са “Шумама” и Факултетом, припрема Први сусрет шумара ветерана у Републици Српској. Пензионисани шумари окупиће се 22. маја у Рибнику.

Из Центра за шуме поручују: придружите нам се.

Н. Жугић



Отварање парка на Дан шума

- Чија је шума? Шума је у својој бити природна (припада природи) и народна (припада народу - генерацијама) те не може бити државна и приватна, а поготово не политичка (страначка) својина - нико, дакле, нема право да посијече шуму иако се води да је његова, што значи да није њен прави (суштински) власник.



ЕКОЛОШКИ

■ **Неподијељено је мишљење да и локални и глобални ратови, уз људске и материјалне губитке, доносе и највеће и најкомплексније еколошке посљедице и катастрофе. Досадашња искуства су показала да у подручјима захваћеним ратом долази до најозбиљнијих деструкција водене и ваздушне средине, еко-система и свеколике биосфере.**

Појам “еколошки рат” или “еколошко ратовање” обично означава врло различите видове уништавања природне средине. У новије вријеме за означавање “еколошког рата” се користи термин “ЕКОЦИД”. Овај појам изведен је аналогно познатијем термину “геноцид”, којим се у најширем смислу, означава масовно (планирано) убијање људи, односно етничких скупина. Појам “екоцид” је, иначе, изведен од грчке ријечи оикос - кућа, станиште, пребивалиште, и латинске *occidere* – убијати, уништавати. Сасвим је јасно да свака војна активност има мање или више негативне посљедице на животну средину у којој се одвија. Управо је због тога тешко дати прецизну дефиницију еколошког ратовања, која би омогућила разликовање овог вида ратног дејства од “класичног” ратовања. Конвенцијом УН-а, потписаном у Женеви 1977. године, којом се забрањује злонамјерно мијењање животне средине, учињен је покушај дефинисања овог проблема. Уведен је и појам “техника модификовања животне средине”. Према овој конвенцији, забрањује се кориштење сваке технике и поступка којим би се намјерно (циљано) манипулисало природним процесима, као што су динамика и структура Земље, укључујући њене биоте (хидросферу, литосферу, атмосферу), а који би имали за посљедицу земљотресе, огромне валове плиме, поремећај еколошке равнотеже, поремећај климатских прилика, океанске струје итд.

Облици и средства еколошког рата

Данас не постоји јединствена типологија еколошког ратовања (екоцида). Она се може мање-више заснивати на неколико различитих класификација и критерија. С обзиром на глобални карактер војних ефеката, могуће је разликовати тактичка и стратегијска еколошка борбена дејства (аналогно општој класификацији борбених дејстава). Наравно, у вези са тим стоји и обим дејстава, као и обухватност посљедица које настају у природној средини. Ово је у директној вези са могућношћу диференцирања еколошких војних активности по трајности њихових посљедица по околину. У досадашњој пракси, постоје примјери и једног и другог типа еколошких борбених дејстава, односно еколошког ратовања. Што се



тиче отворености непријатељстава, могуће је отворени, али и тајни еколошки рат, односно да таква дјелатност буде реално средство специјалног рата и субверзивних активности. Под појмом “еколошка субверзија”, најчешће се подразумева настојање развијених земаља да своју “прљаву технологију”, чија је штетност по околину доказана, извезу у земље у развоју. Под овим се подразумева и одлагање “опасних отпада” изван земље, као што је нуклеарни отпад и разни отпади хемијске индустрије, који су веома опасни.

Могуће је разликовати два основна типа борбених активности усредсређених на мијењање околине: 1. дејства чији су примарни објекти биолошке компоненте средине, и 2. дјеловања чији су примарни објекти абиотичке компоненте околиша. Такође, еколошка борбена дејства је могуће подијелити на дејства уперена против извора хране и на дејства против других циљева у живом свијету природне средине (човјекове средине).

Ратне активности намијењене мијењању абиотичке средине називају се још и “геофизички рат” или “геофизичко или метеоролошко оружје”. Геофизички рат, односно геофизичка борбена средства могу се односити на сва три Земљина омотача. Облици “еколошког

рата” могу бити систематизовани према типу кориштених борбених средстава.

Еколошки рат може бити подједнако ефикасно вођен конвенционалним, нуклеарним, хемијским и биолошким оружјем, односно борбеним средствима.

Нуклеарно оружје и еколошки рат

До сада је у свијету извршено више од 850 нуклеарних проба. Имајући у виду огромну (непроцењиву) снагу расположивих нуклеарних борбених средстава, као и остварени напредак у техници могуће употребе овог оружја, може се, без икакве двојбе, закључити да нуклеарно оружје представља неупоредиво највећу потенцијалну силу и опасност с аспекта еколошког ратовања и несagleдивих посљедица по околиш. Компетентне процјене говоре да би, нпр. једна хидрогенска бомба од стотинак мегатона, својом експлозијом уништила cjелокупни живот на површини од 800-1.000 квадратних километара. Нарочиту пажњу у последње вријеме привукла су истраживања да се нуклеарним експлозијама могу нарушити озонски слојеви атмосфере. Будуће да озонски слој представља природни филтер, у коме се задржавају ултравиолетни зраци, његовим раскидањем и отварањем тзв. “озонских рупа” озбиљно се угрожава



РАТ

живот на Земљи.

Већ је добро познато да нуклеарно оружје има, уз огромне разорне, и непосредне, примарне ефекте, и значајне секундарне посљедице. Нуклеарни удари изван подручја примарног уништавајућег ударног дјеловања механичком силом, топлотним зрачењем и јонизирајућом радијацијом угрожавају органски свијет, прије свега, радиоактивношћу насталом након експлозије.

Да подсетимо, прва атомска бомба, тешка 4.600 кг, бачена је на Хирошиму 06.08.1945. године. Бомба је експлодирала на висини од 600 м изнад Земље. Од салине удара, за неколико секунди Хирошима је претворена у згариште. Сто тридесет хиљада људи одмах је убијено, а до 1950. године, од посљедица радијације умрло је још 70.000 људи. Експлозијом је разорено око 7.000 зграда, док их је више од 55.000 изгорјело у пожарима након експлозије. Тако је преко 90% свих зграда онеспособљено за становање. Површина од око седам километара квадратних потпуно је срањена са земљом.

Три дана касније, плутонијумска бомба је бачена на Нагасаки, гдје је одмах убијено 70.000 људи, а накнадно два пута толико.

Геофизички и метеоролошки рат и његове еколошке посљедице

Под геофизичким ратом се подразумева употреба у војне сврхе оних средстава, метода и поступака којима се могу циљано изазвати промјене физичких својстава или процеса у атмосфери, литосфери и хидросфери Земље. У ова оружја спадају: 1. метеоролошка и климатска средства, 2. пламене олује, 3. изазивање вјештачких таласа итд. Различити облици геофизичког ратовања се, дакле, могу класифицирати по типу примарних ефеката у три категорије: 1. сеизмолошки облици, 2. климатометеоролошки, 3. хидролошки. Треба имати у виду да су ефекти ових облика ратовања у међусобној овисности и да су међусобно условљени (примарни ефекти једног редовно имају секундарне посљедице на други).

Климатско-метеоролошки облици еколошког рата

Климатско-метеоролошки облици рата први пут су масовно употријебљени за вријеме Вијетнамског рата. Америчка армија у Јужном Вијетнаму интензивно је изводила операције стварања дуготрајних, веома обилних киша, користећи притом нарочито разрађену технику. Група бомбардера Б-52 је са висине од 15.000 метара изнад сјеверног дијела



Тонкишког залива и планинског подручја Сјеверног Вијетнама по облацима “просипала” контејнере од 1,5 кг, пуњене оловом и сребрним јодидом, угљеном киселином у чврстом стању и неким другим спојевима. Кристали ових материја (кондензациона језгра), распршени по облацима, изазивали су плускове у невјероватним количинама, неупоредиво већим од природних падавина карактеристичних за то подручје. Ова операција под шифрованим називом “Плови Нил” извршена је у сезони монсонских киша од маја до октобра 1969. године. Друга, слична операција, под називом “Попај”, изведена је исте године на устаничке снаге у Сјеверном Лаосу. Према расположивим подацима, од 1967. до 1972. године, у Вијетнаму је бачено више од 50.000 “кишних бомби”. Ефекти ових офанзива имали су катастрофалне еколошке посљедице. Са лица Земље збрисана су читава насеља заједно са становништвом. Огромне поплаве, настале стварањем вјештачких киша, проузроковале су рушење брана, мостова, отежани покрет јединица, снабдијевање ослободилачких снага итд.

У Вијетнамском рату, америчка армија вршила је и пробе са тзв. ватреним олујама (пројекти: “Шервудска шума”, “Црвена ружа” и “Шумско цвијеће”). Ријеч је о изазивању огромних пожара, који се битно разликују од уобичајених пожара у шуми и степи. Вртлози, вакууми и удари који се стварају у оваквим пожарима чупају дрвеће из коријена, руше зграде и троше кисеоник на великој површини.

Као о могућем оружју за рат данас се расправља и о вјештачком стварању магле и града. За вјештачко стварање магле у основи постоје различите методе, које полазе од тога да постоје двије врсте магле: топла, чија је температура изнад 0°C и хладна, чија је температура испод или око 0°C.

Међу могућим начинима мијењања атмосферских прилика и појава у чисто ратне сврхе помиње се и производња вјештачких громова. Вјештачко изазивање громова може се постићи на више начина, нпр. “засијавање” облака сребрним јодидом, или тако, да се у олују са грмљавином убацују ситне металне честице. Муње се могу изазвати и наглим поремећајем електричног поља, а што се постиже лансирањем малих ракета са танком жицом повезаном са земљом.



Манипулисање неким електромагнетним зрачењима се такође помиње као могуће оружје. У научним круговима се све више расправља о биолошким утицајима и посљедицама ултравиолетног и космичког зрачења. Смањење количине неких гасова у атмосфери може бити узрок повећања ултравиолетног зрачења, док би смањење количине озона у атмосфери имало тешке посљедице по живот на Земљи. Озонски омотач, добро је познато, заштита је живота на Земљи од смртоносног ултравиолетног зрачења. Данас су позната два метода за пробијање озонског омотача. Употребом хемикалија које реагују са озном могу се знатно смањити количине озона у неким регионима и на тај начин омотач слаби и долази до интензивног УВ зрачења. Други метод се састоји у томе да се нуклеарном експлозијом у озонском омотачу направе “кратери” изнад непријатељске територије кроз коју дјелују УВ зраци.

Промјене стабилности океана такође су у домену интересовања експерата. Сеизмолошки поремећаји мора и океана, плима и осјека, су феномени који стварају огромну количину енергије о чијем кориштењу се све више размишља. За изазивање већих поремећаја могле би се користити снажне експлозије. Тако би се, нпр. нуклеарним експлозијама могли изазвати снажни земљотреси у океанима, одломити и покренути огромне количине ледених маса, које могу нанјети страховите штете приобалним подручјима итд.

Промјена у понашању електрицитета такође се могу користити у ратне сврхе. Познато је да јоносфера и површина Земље усмјеравају електрицитет и изазивају одбијање радио-таласа. Тај феномен се користи у радио-везама на великим даљинама. Уколико би се, нпр. нуклеарном експлозијом извршиле промјене јоносфере, могло би се доћи до прекида рада радио-везама. Уколико би се пронашли поступци за изазивање промјена у јачини електромагнетног поља нискофреквентних осцилација, било природним или вјештачким средствима, вјероватно би било могуће ослабити перформансе веће групе људи у одређеном региону и за дужи период. (Постоје докази да је то сасвим могуће и технички изводљиво.)

Припремио Н. Жугић



СРЕЋАН ДАН ЗА ШУМАРЕ

- Уз узимање соли и хљеба, на самом дочеку, од младих дјевојака, био је јако дирљив осјећај када се неки препознају, а нису се видјели 30 и више година, од средње школе или завршетка факултета.
- Обавеза је садашње генерације да покажемо пажњу према њима, јер они су нас учили. Ми смо њихова дјеца! То су на неки начин наши родитељи.



На иницијативу ЦЕФОР-а (Центра за шуме) из Бање Луке, ЈПШ “Шуме Републике Српске” и Шумарског факултета из Бање Лука, организован је, 22. маја 2015. године, Први сусрет ветерана шумарства Републике Српске у Рибнику. У Организационом одбору били су Остоја Ђукић, као председник, и чланови Чедомир Бурлица и Зоран Маунага.

Позвано је 101 пензионера, а одазвало се 47.

Сусрет је планиран у природи, на Томашевој ливади, 10 км према Вучијој пољани, али је због кише одржан у ресторану “Дадо” у Рибнику.

Радост и срећу дружења није умањило то што није одржано у природи, уз ватру и музику, шетњу и разговоре, јер традиционално кохезионо јединство шумара не бира мјесто, јер је за незаборав, а догодине ће се наставити у Фочи, како је најавио Споменко Стојановић, представник Надзорног одбора ЈПШ “Шуме Републике Српске и директор ШГ “Маглић” Фоча.

Најстарији учесник био је мр Живко Рапајић, експерт за ловство, рођен 1929. године у Горажду, гдје је и почео радити након завршетка факултета, далеке 1963. године као шеф за ловство, а био је и помоћник министра за шумарство из области ловства. Магистрирао је ловство на шумарском факултету у Београду и био је професор на Шумарском факултету у Сарајеву од 1970. до 1990. године.

Председник Организационог одбора Остоја Ђукић обављао је све функције од дозначара до директора и председника Радничког савјета и један је од познатијих уређивача шума, дочекивао је госте са нескривеном радошћу, као у оне дане када су садашњи ветерани активно радили и давали све од себе да стање у шумама буде онакво како налаже савјест и струка, тако да се није осјећао терет година у радости сусрета. “Жељели смо да се сакупимо и

видимо док смо живи, а треба ту традицију наставити да и будуће генерације, када буду пензионисане, мотивишемо да се друже, јер шума је основ богатства људског рода”, рекао је, између осталог, Остоја колегици за Радио Рибник Весни Кевац, која нам је уступила фонограме.

Уз узимање соли и хљеба, на самом дочеку, од младих дјевојака, јако дирљив био је осјећај када се неки препознају, а нису се видјели 30 и више година, од средње школе или завршетка факултета.

Проф. др Зоран Маунага, стидљив и радан човјек, који себе никада не истиче у први план, али акционе радње замишља и спроводи, рекао је да је ЦЕФОР (Центар за шуме) настао као растућа потреба шумарских стручњака, на етичким принципима, као акциона снага која може да укаже на проблеме, са мисијом промовисања свих вриједности шума, како би се мијењала свијест, али првенствено у организовању дјечијих шумаријада, прављењу плаката и другог пропагандног материјала, промоцијом у медијима... “Да покажемо колико шума вриједи у овом моменту, под притиском политике и свега осталог, због чега морамо тражити неки одговор на то питање, као што је заштита шума”, истиче добромислени Маунага.

Конзеквентан закључак изрекао је, без претензије, сасвим људски појмљиво и дидактично: “Видјели смо да су наше колеге заборављене послје одласка у пензију, а они носе пуно знања, тако да покушавамо да добијемо неке поруке од њих, као што је: Како ријешити актуелне проблеме у шумарству? Са друге стране, обавеза је садашње генерације да покажемо пажњу према њима, јер они су нас учили. Ми смо њихова дјеца! То су на неки начин наши родитељи.”

Н. Жугић



ЧОВЈЕК УЗВИШЕН У ДАРИВАЊУ



Живко је чувар шума у рејону “Просара”, са малом надморском висином од 370 метара, у РЈ “Јабланица”, гдје су мјешовите шуме букве и храста китњака.

Он је шумар, да тако кажемо, “старог кова”, који је иза себе оставио 35 година радног стажа.

Дочекао нас је као велики домаћин, без обзира на то што су тешка времена, возећи ауди стар 30 година, до ловачке куће која је изграђена ове јесени.

За пут је требало теренско возило, али он је возио своју стару цету. Човјек великог срца, са душом у рјечима прича о својој љубави према шуми и љепотама које му је она дала у животу.

У близини ловачке куће примјећујемо да се суши смрча и на подручју Привредне јединице “Просара”, као и на другим мјестима, у скоро свим газдинствима. “Вјештачки подигнуте културе смрче имају слабији имунитет од природних. Екстремне температуре, мала надморска висина - није њено станиште”, говори Живко, као учитељ или неко доброг наума ко жели тај увид подијелити са другима.

Живко у шуми воли све. То је у њему урођено, али и стечено правило. Његова љубав према шуми је велика, јер је од малих ногу љубитељ природе, лова, гљива и трава.

“Шума је мој природни амбијент

гдје се најбоље осјећам и гдје најбоље функционишем”, додаје Живко док идемо блаћавим путем.

Као доказ за то је и оснивање Еколошког друштва “Моштаница” у Козарској Дубици, чији је предсједник. Његова је била иницијатива и акције у оснивању и регистрацији, што није мали напор, јер се удружења региструју у суду као предузећа и све то финансијски кошта. Имају око 40 чланова. Раде на еколошким пројектима уклапајући се у FSC стандарде.

Уз све то, страствени је ловац, а ту

љубав је пренио и на два сина.

Активно учествује у раду Ловачког удружења “Јелен” из Козарске Дубице. Највећа му је жеља, што се тиче те дјелатности, да ловство буде у саставном дијелу ЈПШ “Шуме Републике Српске”, јер је то област коју шумари могу боље радити од осталих занимања. “Дивљач као ресурс у РС мора бити у функцији развоја, јер је општепознато да је ловни туризам једна од профитабилних дјелатности.”

То могу само људи узвишени у даривању, као што је Живко Гога.

ШУМАРИ СПАСИЛИ СРНДАЂА

Радници Шумског газдинства “Маглић” Рајко Аврам и Петар Вељовић помогли су 9. марта једном срндаћу да се извуче из канала затрпаног снијегом уз пут Фоча - Заваит, у близини превоја Бакић.

Враћајући се комбијем са терена, радници Шумарства на путу су наишли на срндаћа који је покушао да побјегне у оближњи шумарак, али је упао у снијег.

“Од високог снијега никако није могао да се попне уз међу. Извукли смо га на пут и након фотографисања пустили у шуму”, испричао је Срни Вељовић.

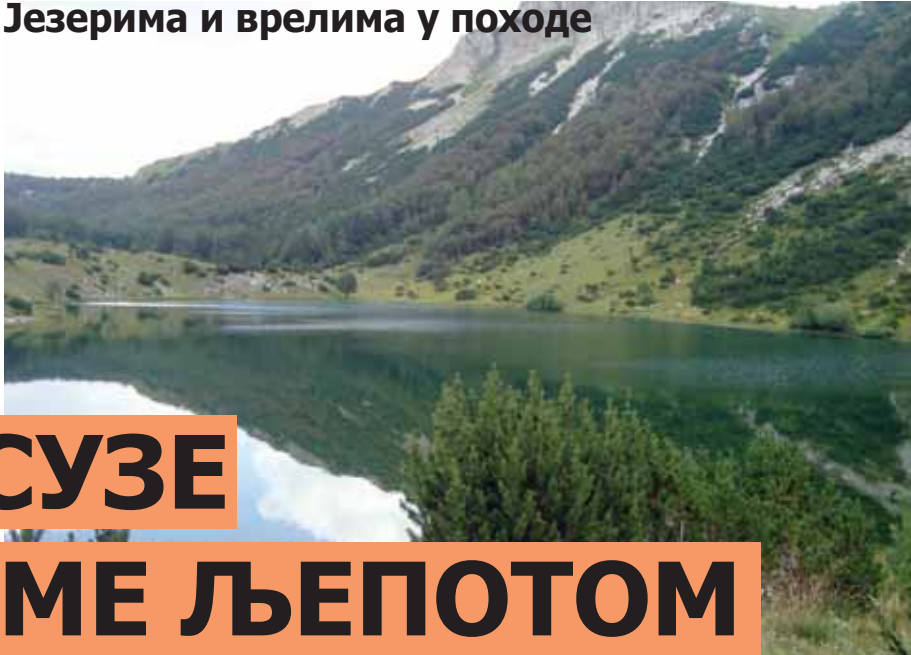


Језера јесу горске очи, а врела су им сузе. Безброј је и једних и других. Свевишњи их је подарио мајци природи, а онда и бројним намјерницима да у њима уживају. Да се очима подаре милине које се ријетко гдје могу видјети, само некима од врела, горских суза, дарујемо ових неколико прича.

Добра вода

Подно Лебршника, код Чемерна, налази се извор Добра вода. Метеоролог Тихомир Михаић, по налогу пристиглом из Београда, узео је узорке воде са деветнаест извора са ове заравни. “Вишемјесечна ана-

Језерима и врелима у походе



ГОРСКЕ СУЗЕ

КОЈЕ МАМЕ ЛЈЕПОТОМ

лиза показала је да је један од тих узорака, односно вода захваћена са изворишта Добра вода, била најквалитетнија у тадашњој Југославији. Најближа Доброј води била је вода са Завижана у Хрватској, која је изгубила прво мјесто само зато што је Добра вода била 0,2 одсто хладнија од завижанске”, причао Тихомир.

Добру воду пили су и Дубровчани и Римљани који су Чемерним ходили и то караванским друмовима, али и Аустроугари и четници, партизани и сам Тито. Воду са изворишта под Лебршником пио је и поред врела разапињао чадоре и Смаил-ага Ченгић.

Дебела вода

У Подосоју, код Шипова, тридесетак је врела. Бар половина их не пресушује чак ни кад су највеће врућине и кад кише не буде мјесецима.

Драган Миличић преноси причу предака по којој су “сва врела чија вода тече према истоку изложена сунцу и добру”. Само два врела у Подосоју теку од истока према западу. По предању, “вода из њих није добра” и у селу је зову “дебела вода”.

Вода са Точка, Тука, Млинског врела, затим вода са врела за Ридом, Гређанског врела, Јасена, Чеснице, Приграде те са још двадесетак извора је добра, а са врела под Колибама и оног на Стишовој њиви, за селане је лоша односно “дебела вода”.

Гладно врело

Идући од Кнежева путем према Голом брду долази се до платоа Равне планине. Један од шумских путева води у њедра планине све до Гладног врела. Иако бистроока, чобани нису хтјели пити воду са овог, увијек извора хладне воде, јер, ма колико да су били сити, опет су морали јести макар и попили само гутљај воде. Вода се носила и болесницима да је пију.

Када су Аустроугари у овом крају експлоатисали шуму, чули су причу о води са Гладног врела, да би одмах потом неколико галона послали у Беч, лично цару Франђи, који је, у то вријеме имао некаквих стомачних проблема. За узврат им је цар слао галоне француског вина. Тако се вода са Гладног врела прочула у свијету. По

наређењу цара Франђе, извор је ограђен бетонском оградом која и данас ту постоји.

Студенац и царев до

Много је врела на локалитетима вишим од 2.000 метара над морем. Врело Студенац ипак је на највишој надморској висини у Републици Српској. Вода “бистра к’о суза” извире на планини Вољујак и то на чак 2.200 метара над морем. На Маглићу, на локалитету Царев до, такође је врело, и то на само стотинак метара ниже надморској висини.

Слана вода

Под Грмечом је и прича о сланој води. Кад год би овце заноћиле и не би се вратиле кући, увијек су их пронашли на истом месту, код извора у једном шумарку Мајкића Јапуре, горе у њедрима Грмеча. Једном, кад је дошао да их врати кући, уморни чобанин попио је само гутљај воде са тог извора. Више није могао, јер је вода била слана. И тако извор у Мајкића Јапуре, подно Хашана, који су “откриле” овце, понесе име Слана вода.

“За тешких времена Другог свјетског рата, када се мјесецима знала јести неслана храна, слана вода нам је била спас. Мајка Стоја је од десетак литара слане воде, послале њеног кувања, знала прикупити шољицу соли. А то је било довољно да више не једемо неслано... Сјећам се да су каравани коња натоварених бремена пуним слане воде, долазиле и са изворишта одлазили у многа крајишка мјеста. И по педесетак километара далеко од Слане воде и Хашана”, прича осамдесетогодишњи Милан Вукмановић.

Кадино врело

У подножју планине Јахорине, тамо према Подграбу, налази се Кадино врело. Смјештено је у горњем току ријеке Праче у нетакнутој природи, и као такво представља одлично мјесто за добар пикник уз обиље специјалитета домаће кухиње и шумских плодова.

До врела се може доћи из два правца, од Подграба те из правца Јахорине.

Да Кадино врело није само дио “нетакнуте природе”, већ и, како рекоше намјерници, “кутак инспирације и умјетничког

надахнућа” сваке године показују и учесници Ликовне колоније Пале, којима је ово врело било инспирација за многа сликарска платна.

Булино врело

На планини Шатор, тамо између Гламоча и Грахова, угнијездило се велико језеро, уз које су везане многе легенде. По једној од њих вода овог језера лијечи жене нероткиње које би у његову воду скидале са себе и бацале у језеро сав веш. Ако би Бог дао, па последије тога родиле. Мајке би мушком дјетету даривале име Адам, а женском Була. Тако прича Хајро Громилић, путописац и хроничар из Ливна. Недалеко од језера је и Булино врело. Прича се да је у гламочком селу Опак некада давно живјела слијера, а прелијера дјевојка по имену Була. Једне ноћи, прича Хајро, уснула је необичан сан. Глас који јој се у сну јавио казао јој је да ће прогледати ако се умије водом с највишег језера на Шатор планини.

“Казала то она оцу, а он спреми пратњу и упути је на врело. Док су бисерне капи воде миловале Булино лице, зачу глас: Остави нешто на дар. Дјевојка скину с врата ћердан и спусти га у воду. На путу кући је прогледала и упиташе је гдје јој је ћердан. Казала је што је урадила, а у дубини душе би јој жао украса. Легла је, а ујутро нађе ћердан под јастуком, али је поновно била слијера”, разочарано Хајро исприча своју причу о Булином врелу.

Макаревац

У засеоку Стаменићи, тамо у Лијевчу, уз платан који је тадашњи кнез Лука Стаменић засадио 1918. године, је и врело Макаревац. Врело је уређено прије стотину и више година. Нико и никада није сазнао због чега је и по коме је добило то име. Зна се само да је то једна од најздравијих вода у Крајини.

“Много је прича које говоре да су многи, осјећајући да су им одбројани дани, пожељели да попију мало воде са Макареваца. За вријеме Другог свјетског рата, на примјер, овје је лежало тридесетак тешко болесних тифусара. На самрти су неки од њих пожелели да попију само гутљај воде са Макареваца”, каже Миливоје Стаменић истичући како се “уз врело Макаревац и вољело и расло и бистрила политика и уговарали послови”.

Славиша Сабљић



У објективу



И радници и спортисти

Запослени у Шумском газдинству “Приједор”, по много чему једном од најужорнијих у крилу “Шума Републике Српске”, сваке године окупе се на теренима Спортско-рекреативног центра у Петровом гају како би одмјерили снагу у једној од спортских дисциплина. Наравно да су

резултати у другом плану, пошто су изнад и испред свега друговање, пјесма те иће и по која капљица.

У само неколико слика нашег објектива преносимо мали дио атмосфере са спортских сусрета радника - шумара приједорског газдинства.



Друга дјечија шумаријада ГОЗНА 2015



На Свјетски дан животне средине, 05.06.2015. године, одржана је Друга дјечија шумаријада ГОЗНА 2015. На Шумаријади су се такмичиле екипе од десет такмичара из десет вртића и њихови пратиоци. “Бамби”, “Чаролија”, “Колибри”, “Маслачак”, “Наташа”, “Пиколини”, “Цицибан”, “Лилипут” и “Ми-

ки Маус” из Бањалуке те вртић “Невен” из Челинца били су учесници. Атмосфера која је створена непосредно прије званичног отварања Друге дјечије шумаријаде била је веома свечана.

Фотографије можете погледати овдје.

Технички директор ШГ “Бања

Лука” Радован Милисавић Рашо званично је отворио манифестацију. Игре су почеле уз низање спортских успјеха екипа свих вртића. Ове године није било суза него су учесници лавовски долазили до побједа и исто тако подносили поразе. Тете, предводнице својих екипа, сјајно су бодриле такмичаре. Помоћ тетама око протокола Шумаријаде пружили су цефоровци из Савеза студената Шумарског факултета.

Након завршених спортских активности, награде у појединачним дисциплинама побједницима су додијелили Вања Даничић (одговорна особа испред ЦЕФОР тима који је организовао Шумаријаду) и господин Драган Новаковић (директор ШГ “Бања Лука”). Награде за свеукупан пласман на Шумаријади додијелио је генерални директор ЈПШ “Шуме РС” господин Драган Грабовац.

Дјеца су се након успјешно завршене Шумаријаде безбједно вратила својим кућама.



In memoriam



**БОГДАН СТОЈАНОВИЋ
(1941-2012)**

Богдан Стојановић рођен је 16.03.1941. године, у селу Сабанци, општина Илијаш. Шумарски факултет завршио је у Сарајеву 1967. године. Одмах по завршетку факултета радни однос је засновао у “Шумапројекту“, који је био саставни дио сложене организације “Шипад” Сарајево.

У току 1970. године прелази у Олово у ЗОУР “Романија”, ОУР “Грађење”, гдје обавља функцију директора. Укидањем ЗОУР-а 1978. припада Радној организацији “Ступчаница” Олово. У “Ступчаници” обавља послове шефа комерцијалног сектора.

Почетком ратних збивања 1992. године прелази да ради у Шумско

газдинство “Панос” Вишеград, гдје обавља функције шефа техничке припреме и техничког директора. Са мјеста техничког директора је пензионисан 31.05.2007. године.

Све послове обављао је беспријекорно са много љубави и пожртвовања.

Боћа, како су га звале радне колеге, био је примјеран радник и колега, изузетан пријатељ, добар супруг и отац, достојан поштовања и дивљења.

Боћиним одласком његовој породици, пријатељима и колегама остаће сјећање на заједнички рад, дружење, приче и шале, успомене на једну племениту душу и човјека великог срца.

Драги наш пријатељу и колега Душане!

Бирајући ријечи које желимо да ти кажемо данас и тражећи поруке које желимо да ти упутимо данас, када те испраћамо на твој вјечни пут, схватили смо да је ријечи мало, а да је поруке тешко наћи како бисмо у кратком времену могли рећи какав си човјек, пријатељ и колега био и шта си значао свима онима који су те познавали.

Сви ми који смо те познавали били смо обузети стрепњом ових дана, да ли ће твоје срце издржати још једну битку коју му је живот наметнуо. Да ли ћете изаћи као побједници из ње, као што сте то учинили прије само неколико година када си имао тешку операцију срца. Стрепили смо, али смо вјеровали. Вјеровали и надали се да ћете побједити. Нажалост, овај пут судбина је била јача и 26.10.2014. године, престало је да куца једно велико срце.

Данас на овом мјесту у твојим родним Кусачама, када се опраштамо од тебе, тешко нам је да ти кажемо збогом драги пријатељу. Како рећи посљедње збогом човјеку, пријатељу и колеги за којег нас вежу многе лијепе ствари и успомене. Велики је бол и туга коју осјећамо у овом тренутку.

Душан Гашевић родио се прије 64 године у овим истим Кусачама, у предивној природи у подножју Великога Жепца и израстао у дивног човјека великог као Жеп. Васпитаван је у патријархалној и поштеној породици оца Драга и мајке Милице заједно са својом браћом Радомиром, Крстом, Љубомиром и Мирком из које није могао ништа лоше наслиједити. Понио је особине поштења и скромности које су га красиле цијели живот.

Основну школу и гимназију завршио је у Кусачама и Хан Пијеску, а након

тога студирао и успјешно завршио шумарски факултет у Сарајеву. Готово цио свој радни вијек провео је у струци. У ханпијесачком шумарству радио је од 1973. године и у току дугогодишњег рада обављао најзначајније функције у њему, а у неколико мандата и функцију директора. Након протеклог рата, такође је био директор Шумског газдинства “Височник” из Хан Пијесак и тада је ово газдинство стекло имиџ најбољег газдинства у Републици Српској. Од 2002. године радио је у Генералној дирекцији “Српских шума” као помоћник генералног директора и уживао углед једног од најбољих шумарских стручњака.

Као угледан привредник рано се укључио у друштвенополитички рад, па је врло рано постао предсједник омладинског савеза, а затим је у два мандата обављао функцију предсједника Скупштине општине Хан Пијесак. Након тога је био дугогодишњи одборник у Скупштини општине Хан Пијесак.

За све вријеме рада служио је као путоказ млађим колегама, којим путем да иду, како да се владају и како да поштују рад у струци. Био је оличење поштења и примјер људства и скромности, слободно се усуђујем да кажем морална величина и понос свих који су га познавали и радили с њим.

Један француски писац давно рече: “Када храстове обарају, шуме јече.”

Тако је и међу нама одјекнула вјест да га је небо узело и потресла све оне који су га познавали.

Драги наш Душане!

Недостајаћеш нам свима, посебно својим најмилијима, својој родбини, кумовима, пријатељима, колегама и



суграђанима, али желим да овај опроштајни говор послужи и као утјеха за ублажавање бола и туге коју сви ми осјећамо када изгубимо некога ко нам је близак, ко нам је драг и кога волимо.

Све ово што смо рекли данас није обичајна прича, све најбоље о онима којих нема, већ једна истина о којој свједочи и овај број људи који је дошао да те испрати на твој вјечни пут.

У име свих њих још једном ти велико хвала за све оно што си учинио у овоземаљском животу за све оне које си познавао, а учинио си много. Хвала ти за љубав коју си пружио својој породици, супрузи Новки, сину Ненаду и кћерки Невени. Њима упућујемо искрено саучешће, а теби вјечна слава, драги пријатељу и колега, Бог нека ти душу прости, а душа да ти се настани у царству небеском гдје јој и јесте мјесто.

28.10.2014. године на гробљу у Кусачама

Миладин Јефтић





ЛОВИШТЕ "БАКИЋ"

(Важније врсте дивљачи и објекти у ловишту)



Управна зграда РЈ Ловиште



Карта ловишта "Бакић"



Зграда директора Шумског газдинства "Мајан"



Управна зграда РЈ Ловиште



Објект у РЈ Ловиште



Високи петардот, *Gallus gallus domesticus* L.



Дивљак, *Ursus arctos* L.



Срн, *Cervus capreolus* L.



Црн медвед, *Ursus arctos* L.



Бок, *Canis lupus* L.



Управна зграда РЈ Ловиште



Дивљак, *Ursus arctos* L.



Дивљак, *Ursus arctos* L.

Ловиште "Бакић" територијално заузима крајњи југоисточни простор Републике Српске и цијелом површином се налази на подручју Општине Фоча. Укупна површина ловишта је 78 884 ha, припада приморском сливу, а смјештено је између кањона ријеке Таре, обронака Зеленогоре и Јахорине, па даље према Врањачи границом Црне Горе до врха планине Љубишње. Подручје ловишта је врло изражене конфигурације. Релативна висинска разлика износи 1868 m. Најнижа тачка је у долини ријеке Дрине 370 m, док је највиша ката 2238 m на планини Љубишњи. Преовлађујући облици рељефа су браски, браско-планински и изразито планински предјели па је и тип ловишта браско-планински. Ловиште се налази у граничној зони континенталне и медитеранске климе са доминантним утицајем прве. Укупна дужина текућница са сталним током које протичу кроз ловиште је 348 km што говори о доброј водо-снабљености дивљачи у ловишту. Свакако су најважније бистре планинске ријеке Дрина, Тара, Суђеска, Бјелава, Бистрица и Тихотина. По флористичком саставу ловиште је такође веома разнолико са великим богатством биодиверзитета. Од шума најшире распрострањене врсте су: Јела, смрча и буква, затим бијели и црни бор, храст, граб, јавор, липа, јасика, дивље вошкарнице и бројне друге врсте дрвећа. Приземна флора се одликује значајним бројем врста од којих су многе љековите и јестиве. У оваквом изворном природном богатству многе врсте дивљачи нашле су услове за свој опстанак. Ловиште настањују бројне врсте дивљих сисара и птица од којих су неке веома ријетке или угрожене на осталим европским стаништима.



Зек, *Lepus timidus* Puff.



Дивљак, *Ursus arctos* L.



Дивљак, *Martes martes* L.



Дивљак, *Martes martes* L.

Преовлађујући облици рељефа су браски, браско-планински и изразито планински предјели па је и тип ловишта браско-планински. Ловиште се налази у граничној зони континенталне и медитеранске климе са доминантним утицајем прве. Укупна дужина текућница са сталним током које протичу кроз ловиште је 348 km што говори о доброј водо-снабљености дивљачи у ловишту. Свакако су најважније бистре планинске ријеке Дрина, Тара, Суђеска, Бјелава, Бистрица и Тихотина. По флористичком саставу ловиште је такође веома разнолико са великим богатством биодиверзитета. Од шума најшире распрострањене врсте су: Јела, смрча и буква, затим бијели и црни бор, храст, граб, јавор, липа, јасика, дивље вошкарнице и бројне друге врсте дрвећа. Приземна флора се одликује значајним бројем врста од којих су многе љековите и јестиве. У оваквом изворном природном богатству многе врсте дивљачи нашле су услове за свој опстанак. Ловиште настањују бројне врсте дивљих сисара и птица од којих су неке веома ријетке или угрожене на осталим европским стаништима.



Бели сисар, *Sciurus hibernicus* L.



Српски орлаш, *Bubo bubo* L.



Гавран, *Corvus corax* L.



Српски, *Corvus corax* L.

Приземна флора се одликује значајним бројем врста од којих су многе љековите и јестиве. У оваквом изворном природном богатству многе врсте дивљачи нашле су услове за свој опстанак. Ловиште настањују бројне врсте дивљих сисара и птица од којих су неке веома ријетке или угрожене на осталим европским стаништима.



Бјелица орлаш, *Bubo agrotus* L.



Дивљак, *Accipiter nisus* L.



Дивљак, *Martes martes* L.



Дивљак, *Martes martes* L.



Српски сисар, *Falco tinnunculus* Scop.



Српски, *Bubo bubo* L.



Бели сисар, *Sciurus hibernicus* L.



Дивљак, *Sciurus hibernicus* L.



Ловачка кућа Краљева Бада



Ловачка кућа Стубица



Ловачка кућа Стубица



Пучина



Ловачка кућа Брајчиновица



Ловачка кућа



Ловачка кућа Краљева Бада